

FOLKE · FOLKE · FOLKE ·
BIBLIOTEKERNES
SAMFUNDS ·
ØKONOMISKE
VÆRDI VÆRDI VÆRDI

Tænkertanken

**Fremtidens
Biblioteker**

Folkebibliotekernes samfundsøkonomiske værdi

Udarbejdet af Copenhagen Economics
for Tænk tanken Fremtidens Biblioteker
med støtte fra Kulturstyrelsens udviklingspulje for folke- og skolebiblioteker
og Danmarks Biblioteksforening

Copenhagen
Economics **CE**

Forfattere:

Christian Jervelund, Partner
Anders Oskar Kjøller-Hansen, Economist
Jossi Steen-Knudsen, Economist
Johanne Jørgensen, Analyst

Forord

De danske folkebiblioteker løfter mange samfundsmæssige opgaver på lokalt og nationalt plan, og der er ingen tvivl om, at mange danskere opfatter bibliotekerne som et betydende bidrag til vores samfund.

Men i de fleste undersøgelser måles bibliotekernes bidrag ofte ud fra brugertilfredshed og antal af udlånte bøger. Interessante og relevante faktorer men langt fra fyldestgørende, hvis vi vil blive klogere på, hvordan vi værdisætter bibliotekernes samfundsmæssige rolle og betydning- ikke mindst som velfærdsinstitution.

Det er baggrunden for, at Tænketanken Fremtidens Biblioteker har bedt Copenhagen Economics om, at vurdere folkebibliotekernes samfundsøkonomiske betydning. Undersøgelsen er den første af sin art, som værdisætter folkebiblioteket i kroner og ører og i forhold til BNP.

Undersøgelsen "Folkebibliotekernes samfundsøkonomiske værdi" har til formål at styrke bibliotekernes handlings- og udviklingsmuligheder i arbejdet med at tydeliggøre deres samfundsmæssige rolle. Ikke nødvendigvis som en selvstændig størrelse, men som medskaber i at løfte nogle af velfærdssamfundets kerneopgaver. Undersøgelsen dokumenterer på overbevisende vis bibliotekernes styrker og potentialer, men danner også grundlag for en debat om, bibliotekernes fremtidige rolle, hvad deres primære opgaver skal være, og hvad de skal måles på.

Der eksisterer allerede en ISO-standard (ISO-16439) for at vurdere bibliotekers samfundsøkonomiske betydning. Bibliotekers værdisætning kan anskues gennem én eller flere analyser: 1) Værdi for brugerne/ikke-brugere; 2) effekt på økonomien gn. kompetenceløft og 3) bibliotekernes rolle som arbejdsgiver (lønsum, der beskattes) og indkøber af fx bøger, rengøring mv. Vi har valgt at fokusere på analyse 1 og 2, da den tredje analyse gælder for alle offentlige institutioner og private virksomheder.

Undersøgelsen er støttet af Kulturstyrelsens udviklingspulje og Danmarks Biblioteksforening. Tænketanken Fremtidens Biblioteker vil herudover særligt takke en meget aktiv arbejdsgruppe for deres indsats og bidrag til undersøgelsen. Arbejdsgruppen har bestået af May-Britt Diechmann, Varde Bibliotek; Isabella Gothen, Roskilde Bibliotekerne; Morten Skovvang Jensen, Center for Kultur og Fritid i Hørsholm; Steffen Nissen, Odense Centralbibliotek; Stig Grøntved Larsen, Gentofte Bibliotekerne; Nanna Kahn-Rasmussen, IVA; Jonna Holmgaard Larsen, Kulturstyrelsen og Michel Steen-Hansen, Danmarks Biblioteksforening.

Vi håber, at den mangfoldighed af viden, som undersøgelsen bidrager med, vil blive anvendt både internt i biblioteksverdenen og eksternt som afsæt til en vigtig debat om kulturen og kulturens bidrag til velfærdssamfundet.

God læselyst!

Lotte Hviid Dyrby, Tænketanken Fremtidens Biblioteker og Christian Jervelund, Copenhagen Economics

Indholdsfortegnelse

Forord	3
Sammenfatning	9
1 Det kulturelle og sociale bidrag	13
1.1 Ikke-brugere	13
1.2 Betalingsvillighed	14
1.3 Kulturelle bidrag	16
1.4 Sociale bidrag	18
1.5 Opsummering	19
2 Uddannelsesbidrag	20
2.1 Læsefærdigheder	20
2.2 Uddannelsesniveau	23
2.3 Produktivitet	25
2.4 Samfundsøkonomi	26
2.5 Opsummering	28
3 Digitaliseringsbidrag	29
3.1 Digitalisering	29
3.2 Samfundsøkonomi	30
3.3 Opsummering	36
4 Fremtidige bidrag?	37
4.1 Informationsarkitektur	37
4.2 Den næste Skype	40
4.3 Opsummering	41
Litteraturliste	42

Oversigt over tabeller

Tabel 1	Studier som inddrager ikke-brugsværdi	16
Tabel 2	Hvor får børn der fritidslæser deres bøger fra?	27

Oversigt over bokse

Boks 1	Befolkningen tillægger bibliotekerne stor betydning	22
Boks 2	Beregning af samfundsøkonomisk effekt	28
Boks 3	Strukturering af information bliver vigtigere	37
Boks 4	Potentialet i bibliotekarernes stærke kompetencer i informationsarkitektur høstes i private virksomheder	38
Boks 5	Eksempler på undervisningsforløb for skoleelever	39
Boks 6	Eksempel på betydning af bøger for innovation	41

Oversigt over figurer

Figur 1	Værdisætning af Det Kongelige Teater	13
Figur 2	Ikke-brugere mener biblioteker er vigtige	14
Figur 3	Motivation for værdiangivelse af biblioteket	15
Figur 4	Kulturudbud i Danmark med og uden biblioteker	17
Figur 5	Antal besøg og udlånte bøger	19
Figur 6	Sammenhæng mellem læselyst og læsevner	20
Figur 7	Læseglade børn låner bøger på biblioteket	21
Figur 8	Bibliotekernes udlån til børn	22
Figur 9	Sammenhæng mellem læsevner og uddannelsesniveau	23
Figur 10	Benyttelse af biblioteker og uddannelsesniveau	24
Figur 11	Sammenhængen mellem uddannelse og årsindkomst	25
Figur 12	Det samfundsmæssige afkast af uddannelse	26
Figur 13	Bibliotekernes bidrag til gevinster ved digitalisering	30
Figur 14	Store gevinster ved digitalisering af marginale borgere	32
Figur 15	Omkostninger ved almindelig post vs. e-post	33
Figur 16	Medarbejder tidsforbrug ved betjening af borgere	34
Figur 17	Pris ved betaling af indbetalingskort	35
Figur 18	Tidsbesparelse ved besøg på borger.dk	36
Figur 19	Fordeling af beskæftigelse for nyuddannede bibliotekarer på sektorer	38

Sammenfatning

Folkebibliotekernes traditionelle rolle er under forandring. Fra tidligere at repræsentere en unik adgang til viden er biblioteker i dag én blandt mange vidensleverandører på et hav af platforme.

Uden sin traditionelle rolle som 'vidensbank' oplever bibliotekerne, at det bliver sværere at forsvare sin samfundsøkonomiske berettigelse. Det medfører et stadigt voksende behov for at demonstrere værdien for samfundet.

Forståelsen af bibliotekernes samlede værdiskabelse i Danmark er relativt begrænset. Vi ved, at mere end 36 mio. danskere årligt besøger biblioteket, og dermed gør det til landets mest besøgte kulturinstitution. Vi ved også, at de knap 500 biblioteker sikrer danskere landet over en forholdsvis nem adgang til bibliotekerne og deres tilbud. Men ét er aktivitet – det kan vi måle – noget andet er værdi. Her er vores viden indtil nu meget sparsom.

Værdi gennem kulturelle og sociale bidrag

I denne analyse sætter vi tal på folkebibliotekets samfundsøkonomiske bidrag. Vi vurderer, at borgerne værdsætter bibliotekerne svarende til, at de tilsammen er villige til at betale op i mod 4 mia. kroner om året for at have dem. Det er betydeligt mere end de 2½ mia. kroner de i dag betaler for bibliotekerne over skatten.

Årsagen til den høje betalingsvillighed er, at bibliotekerne løfter en betydelig opgave som kulturel-, social- og læringsinstitution. Det tillægger borgerne høj værdi, som de er villige til at betale for.

Men værdien i befolkningen opstår ikke kun, når den enkelte borger selv anvender bibliotekets ydelser til fx at låne bøger eller musik. Den enkelte tillægger det også værdi, at andre anvender bibliotekets ydelser. Vi finder det underbygget i adskillige studier, at 'ikke-brugere' af biblioteket er villige til at betale for at have biblioteket, selvom de altså ikke selv direkte bruger det. Det har en værdi for dem, at de kunne anvende bibliotekerne, hvis de ville, at andre har glæde af bibliotekerne og at bibliotekerne har en kulturbærende og social funktion.

Som kulturbærer sikrer bibliotekerne, at danskerne har nem og gratis adgang til litteratur, musik, foredrag, kurser, m.m. Det betyder, at mere bliver læst end uden biblioteker og bibliotekernes fokus på at udvælge også smal kvalitetslitteratur betyder, at mere smalt bliver tilbudt og læst end uden.

Bibliotekerne spiller også en rolle ved at udligne mulighederne for, at være en aktiv borger på tværs af sociale og økonomiske skel. Personer med lav indkomst og lav uddannelse bruger oftere end andre biblioteket som mødested. Ligeledes bruger minoritetsgrupper biblioteket på flere måder end ikke minoritetsgrupper – blandt andet som fysisk mødested. Bibliotekets rolle som socialt centrum giver sig blandt andet til udtryk ved, at antallet af besøgende på bibliotekerne har udviklet sig stabilt de senere år på trods af, at antallet af fysiske udlån er faldet. Det afspejler, at bibliotekernes 'fysiske rum' har værdi ud-over selve udlånet af fx bøger og musik.

Af de 4 mia. kroner borgerne er villige til at betale for bibliotekernes ydelser, vurderer vi, at det kun er godt halvdelen – 60 procent – som skyldes den direkte glæde af selv at benytte biblioteket. Resten skyldes andres glæde og den kulturbærende og sociale funktion.

At folk har nytte af, og er villige til, at betale for andres brug kan virke overraskende, men er ikke et usædvanligt fænomen. Det samme gælder for naturområder såsom åer, skove og parker, og for andre kulturområder fx scenekunsten. Som bærer af kultur og sociale relationer indskriver bibliotekerne sig i rækken af institutioner som fx DR og Det Kongelige Teater, hvis samfundsværdi knytter sig ikke alene til den enkeltes direkte brug, men til en bredere sammenkittende funktion.

Værdi gennem læsning

Denne 'betalingsvillighedstilgang' afspejler imidlertid slet ikke den sande samfundsmæssige værdi af bibliotekerne. Vi har beregnet, at bibliotekerne skaber værdi for formenligt helt op imod 2 mia. kroner af Bruttonationalproduktet (BNP) om året ved, at styrke primært børns læsefærdigheder. Det svarer til 0,1 procent af BNP.

Her er altså tale om en værdi, som ikke afspejler en 'nytte og glæde' i befolkningen gennem det kulturelle og sociale, som var de 4 mia. kroner fra før, men helt konkret, at bibliotekerne bidrager til, at øge velstanden i samfundet, som er hvad BNP udtrykker.

Bibliotekerne gennemfører nemlig en række aktiviteter, der bidrager til at øge børns læselyst, herunder – og meget vigtigt – også i fritiden. Gennem stimulering af læsefærdigheder finder vi, at bibliotekerne øger sandsynligheden for, at det enkelte barn i sidste ende uddanner sig videre end ellers. Mere uddannelse hæver det generelle uddannelsesniveau i Danmark, som vi ved fører til højere produktivitet og lønninger. Det øger BNP. Vi finder endda et vist belæg for, at bibliotekernes indsats for at styrke læsningen, kan virke som en modvægt hos børn, der kommer fra hjem, hvor læsning ikke er en del af dagligdagen. Med andre ord kan bibliotekernes indsats for at styrke læsningen hos børn være med til at bryde en negativ social arv.

Gevinsten på 2 mia. kroner mere velstand årligt synes betragteligt. Især i lyset af, at det ikke er vores opfattelse, at denne indsats er 'dyrket til perfektion' i de enkelte biblioteker. Resultatet er snarere et positivt udslag af grundydelsen om at levere et litteraturudvalg

og samarbejde med skolerne. Det indikerer, at bibliotekerne vil kunne forfine deres tilbud og dermed stimulere børns læselyst mere, end det er tilfældet i dag med endnu højere BNP-effekt til følge. Et oplagt sted at starte kunne være samarbejdet med skolerne.

Som et kuriosum til effekten fra bedre læsefærdigheder, kan bibliotekerne måske også virke som inkubator for fremtidens topiværksættere. Den mulighed for fordybelse og dyb specialisering i et emne eller en interesse som bibliotekerne tilbyder, kan være det, der er med til at forme grundlæggeren af det næste Skype eller Microsoft.

Værdi gennem digital omstilling

Endelig finder vi, at biblioteker er med til at accelerere den digitale omstilling i samfundet. Det skaber værdi gennem offentlige og private besparelser. Bibliotekernes bidrag til digitalisering udspringer af de 48.000 danskere, som årligt får opgraderet deres digitale kompetencer på bibliotekerne. Det accelererer og smidiggør omstillingen til et mere digitalt samfund, hvilket både giver offentlige besparelser og private gevinster svarende til mellem 100 og 200 mio. kroner årligt. Dette tal er behæftet med betydelig usikkerhed, og kan være større. Blandt andet dækker tallet ikke over værdien af den 1/2 million borgere, der får individuel hjælp og anvender bibliotekernes IT-cafeer samt de virksomheder, som også modtager hjælp til digitale opgaver på bibliotekerne.

Hvis bibliotekerne skal øge sin samfundsværdi gennem digital omstilling, kan det ske ved at tage fat i de borgere, der har allersværest ved det; og som uden bibliotekernes hjælp, ikke vil formå at omstille sig. Vi finder nemlig, at den gruppe borgere vil forsinke udfasningen af de offentlige ikke-digitale løsninger, som i mange år vil løbe side om side med de nye digitale løsninger. Det er nemlig ikke sådan, at det offentlige kan udfase ikke-digitale løsninger i takt med, at borgerne lærer at kommunikere digitalt med det offentlige. Det er snarere sådan, at ikke-digitale systemer først kan lukkes helt ned – hvorved de store besparelser indtræffer – når 'alle' borgere har omstillet sig til digital kommunikation. Hvorvidt bibliotekerne har fat i netop de borgere med størst omstillingsudfordringer ved vi faktisk ikke, men der er formentlig forbedringsmuligheder, da bibliotekerne i dag ikke systematisk målretter deres tilbud denne gruppe. Et første skridt kunne være systematisk at målrette indsatsen mod gruppen med de største udfordringer.

På trods af, at besparelsen tælles i 'hundrede millioner' er det et spørgsmål værd, om bibliotekerne fremover er de rigtige til at løse omstillingsopgaven? Bibliotekerne har et godt udgangspunkt for, at løse opgaven gennem sit fintmaskede filialnet på 500 biblioteker spredt over hele landet, der giver let adgang for borgere og virksomheder, der har brug for hjælp. Det er formentlig også en af de væsentlige årsager til, at Digitaliseringsstyrelsen og Erhvervsstyrelsen har udpeget bibliotekerne som samarbejdspartnere til den digitale omstilling. Men høj kvalitet i undervisning og rådgivning følger ikke automatisk af en stærk fysisk tilstedeværelse. Det kræver kompetencer, som helt umiddelbart betragtet, ikke nødvendigvis følger af klassiske 'biblioteks-kernekompetencer'. Vi har ikke belæg for at konkludere, at bibliotekerne fremover vil levere en ydelse til hjælp til digital omstilling,

som andre kunne levere bedre eller billigere; virksomheder, institutioner eller myndigheder med et DNA, der ligger tættere på den relevante kunnen end bibliotekernes. Men det er en relevant diskussion at tage i lyset af det store spørgsmål i disse år om, hvad bibliotekernes kernekompetence egentligt er, og hvilke ydelser den fremover bør give sig udslag i.

Samlet set

Vi finder altså, at borgernes betalingsvillighed for bibliotekerne er på op i mod 4 mia. kroner. Eftersom borgerne i dag betaler 2½ mia. kroner årligt over skatterne, skaber bibliotekerne mere nytte end de koster. Men derudover øger bibliotekerne årligt velstanden i samfundet målt ved BNP med 2 mia. kroner gennem en styrkelse af børns læsefærdigheder, der betyder, at flere vil tage en længere uddannelse end ellers.

De 4 mia. kroner indgår reelt set ikke i BNP, da det er et udtryk for borgernes værdisætning af bibliotekerne. Men hvis man et øjeblik betragtede de 4 mia. kroner som BNP, fordi beløbet netop afspejler værdien for borgerne, kan man sige, at bibliotekernes samfundsøkonomiske betydning er på ~6 mia. kroner af BNP årligt (4 mia. kroner plus 2 mia.; hertil kommer besparelserne fra digitalisering).

For at gøre dette tal større viser vores analyser, at bibliotekerne bør overveje at dyrke de kulturelle og sociale ydelser endnu mere. Det kunne være at optimere værdien af det 'fysiske rum'. Her er bibliotekerne i forvejen stærke. Derudover synes der at ligge et betydeligt potentiale ved at styrke læselyst- og uddannelseskanalen yderligere.

Fællestrækket for disse to – kultur/social og læselyst/uddannelse – er, at de ligger tæt op ad de klassiske bibliotekarkompetencer.

Hvis vi ekstrapolerer videre ad det spor, at fremtidens biblioteker fokuserer på ydelser, der udspringer af bibliotekarernes kernekompetencer, så falder vores fokus på den enorme mængde information som dagens digitale samfund producerer. Snarere end at kunne finde information, er der i dag efterspørgsel efter dem, der evner at finde frem til den rigtige information. Dette kræver strukturering af information og effektiv opbygning af databaser og søgefunktioner, som er nogle af kernekompetencerne hos bibliotekarer. Det viser sig blandt andet ved, at private virksomheder, der ansætter kandidater fra Informationsvidenskabsuddannelsen (den tidligere bibliotekaruddannelse) benytter dem til at udføre den slags opgaver. Det understreger, at der er en reel markedsværdi forbundet med kompetencer inden for 'informationsarkitektur'; ellers ville private virksomheder ikke have dem ansat. Faktisk er omkring en fjerdedel af de nye Informationsvidenskabsuddannede i dag ansat i private virksomheder.

Bibliotekerne kunne muligvis i højere grad end i dag udnytte disse kompetencer til at skabe værdi for borgere og virksomheder. Mange biblioteker tilbyder i dag virksomheder ydelser, der skaber værdi gennem informationsarkitektur og informationssøgning. Men vi vurderer, at de fleste af disse tilbud har potentiale til at blive skærpet og blive stærkere forankret i bibliotekerne.

1 Det kulturelle og sociale bidrag

I dette kapitel adresserer vi folkebibliotekets samfundsøkonomiske bidrag gennem dets kulturelle og sociale betydning.

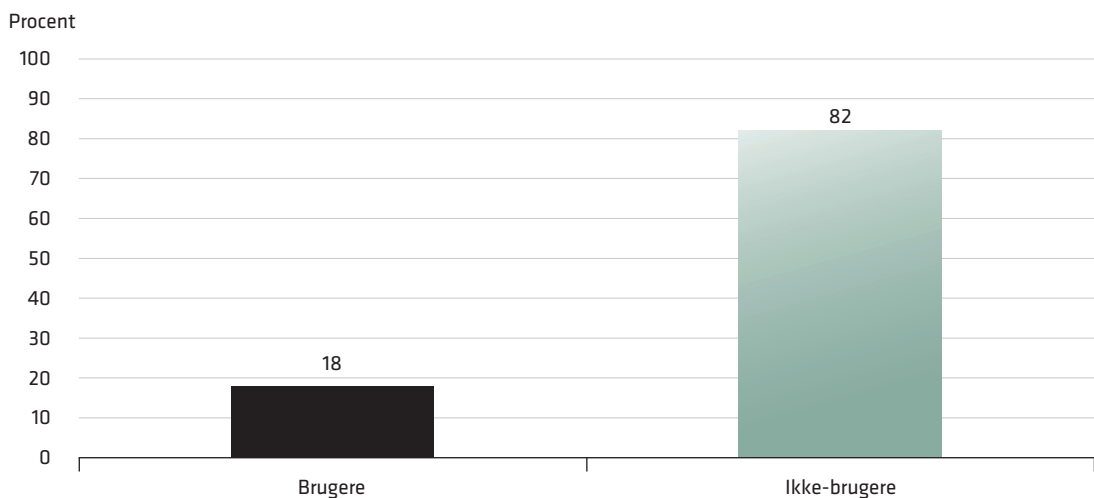
1.1 Ikke-brugere

For at beregne bibliotekernes sociale og kulturelle værdi, er det vigtigt først at forstå, for hvem bibliotekerne skaber værdi. Det er nemlig ikke kun brugerne af biblioteksydelser, der er villige til at betale for bibliotekernes eksistens. Også ikke-brugere sætter i bogstavelig forstand pris på biblioteker.

Det er en egenskab, som er helt central for værdisætningen af biblioteker. Biblioteker har denne egenskab tilfælles med andre kulturinstitutioner såsom teatre, museer og nationale monumenter. Men også mere abstrakte fænomener som offentlige skove, vadehavet og Møns Klint deler dette træk. Grundlæggende er årsagen, at vi har at gøre med noget, der berører os alle sammen, også selvom vi ikke bruger, oplever eller tænker på det ofte. Alligevel mener vi, at det er vigtigt, at det er til stede og at andre har glæde af det. Netop dét gælder om biblioteker og spiller en afgørende rolle, når den kulturelle og sociale værdi skal opgøres.

Et godt dansk eksempel på denne 'altruistiske' betragtning er værdisætningen af Det Kongelige Teater. I en rundspørge blandt knap 2.000 danske skattebetalere, kom 82 procent af den samlede betalingsvillighed fra borgere, som ikke selv brugte teatret, jf. Figur 1. At langt den største betalingsvillighed kommer fra ikke-brugere afspejler, at man godt kan have glæde af en kulturinstitution uden selv at bruge den.

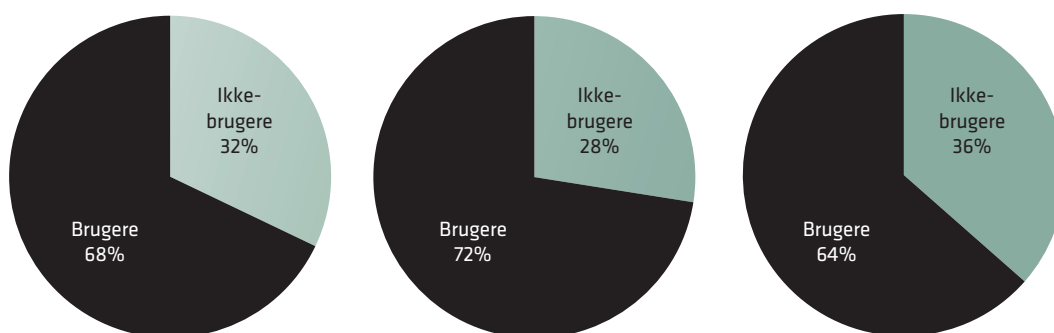
Figur 1 Værdisætning af Det Kongelige Teater

Note: Rundspørge blandt 1.843 danske skattebetalere
Kilde: Bille Hansen (1996), Danskernes værdisætning af Det Kgl. Teater

Det samme gælder som sagt for biblioteker: Vi sætter pris på, at andre bruger biblioteket. Det indikerer forskningsresultater fra Danmark, Sverige og Norge. Spørger man folk om de mener, at biblioteket er vigtigt svarer de 'ja'. Spørger man derefter om de bruger det, svarer mange 'nej'. Det afslører, at der findes en stor gruppe som mener, at biblioteket er vigtigt, på trods af, at de ikke selv bruger det. I Danmark, Sverige og Norge gælder det for henholdsvis 32, 28 og 36 procent af befolkningen, jf. Figur 2.

Figur 2 Ikke-brugere mener biblioteker er vigtige

Kilde: Moos-Bjerre (2014) Fremtidens Biblioteker, Hoglund (1999) Bibliotekens Værde, Reppen (1998) Brug av folkebibliotek 1998

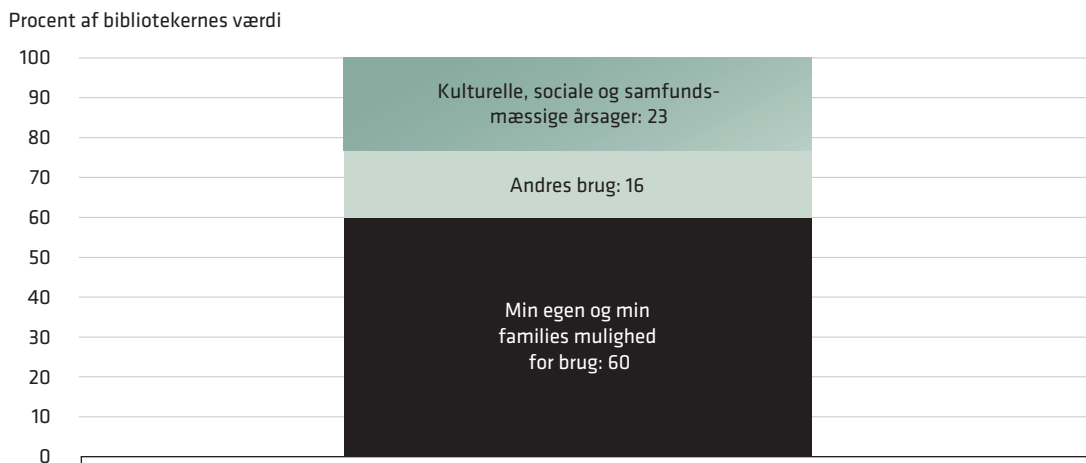
Vi kan altså samlet konkludere, at ikke-brugernes betalingsvillighed er helt central i værdisætningen af biblioteker. Det betyder, at den samlede værdi af biblioteker ikke kan findes ved blot at fokusere på antallet af besøgende, udlånte bøger eller tilsvarende mål. Alle sådanne tilgange ignorerer værdien hos ikke-brugerne og undervurderer dermed den samlede værdi. I stedet bør ikke-brugerne inkluderes i analysen.

1.2 Betalingsvillighed

Der findes ingen danske studier, der estimerer værdien for brugere og ikke-brugere af de danske biblioteker. Og det har ikke været fokus i denne rapport at gennemføre en egen såkaldt betalingsvillighedsanalyse. Imidlertid eksisterer der et omfattende norsk studie, som har værdisat det norske Folkebibliotek og kortlagt motivationen bag værdiangivelsen¹. Et relevant resultat er, at kun godt halvdelen af bibliotekernes værdi – 60 procent – skyldes den direkte glæde vi har af at bruge biblioteket, jf. Figur 3. Resten skyldes andres glæde og den kulturbærende og sociale funktion.

1 Aabø (2004) "The Value of Public Libraries"

Figur 3 Motivation for værdiangivelse af biblioteket

Kilde: Aabø (2004) "The Value of Public Libraries"

Figur 3 viser ganske tydeligt, at værdien af biblioteker ikke blot stammer fra nytten hos de personer, der ofte låner bøger og musik. Også de personer, der sjældent benytter bibliotekerne sætter stor pris på bibliotekerne. Kulturelle og sociale forhold er hovedårsagen til, at 40 procent af bibliotekernes værdi skal findes hos ikke-brugere. Konkret peger adspurgte individer på tre betydningsfulde roller, som biblioteket spiller på kulturområdet²:

1. Rollen som formidler af kultur og viden
2. Rollen som beskytter af kulturarven
3. Rollen som motor for den generelle udvikling af kreativitet og social sammenhæng

Hertil kommer det sociale forhold, at altruisme i sig selv spiller en rolle. Vi borgere glædes ved, at andre oplever glæde. Ofte er værdien her fra knyttet til de svageste i samfundet og baserer sig på kerneværdier, som at skabe gratis og lige muligheder for alle.

² Usherwood (2002) "Demonstrating impact through qualitative research. Performance and Metrics, 3".
Kerlake and Kinnel (1997) "The social impact of public libraries: A literary review. Boston Spa: British Library Innovation centre"

Målt i kroner og øre vurderer vi, at de danske borgere er villige til at betale 3-4 mia. kroner i skat for bibliotekerne. Det tal er baseret på det norske studie og forudsætter derfor implicit, at danskere og nordmænd værdsætter biblioteket i lige høj grad. Vi vurderer umiddelbart, at resultatet er robust i forhold til Danmark. Det understøttes af nærmest identiske opfattelser blandt ikke-brugere af værdien af biblioteket, jf. Figur 2. Udover betydeligt sammenfald i samfundsmodel og kulturel baggrund, kan vigtige resultater fra den norske analyse genfindes i andre analyser, fx at ikke-brugere af diverse kulturelle institutioner værdisætter dem ganske højt, jf. Tabel 1. Ingen har dog gået så grundigt til værks som den norske analyse.

Tabel 1 Studier som inddrager ikke-brugsværdi

Kulturinstitution	Studie	Land	Ikke-brugsværdi
St. Louis Public Library	Holt et al. (1999)	USA	Behov for biblioteksydelser fra fattige, børn og lokalmiljøet
Lincoln Cathedral	Pollicino and Maddison (2001)	UK	Kulturarv og dannelse
Durham Cathedral	Willis (1993)	UK	Bevaringsværdi
Teatro Colon	Roche Riviera (1998)	Argentina	Bevaringsværdi, dannelse, kulturarv, prestige
Det Kongelige Teater	Bille Hansen (1997)	Denmark	Kulturarv, dannelse, andenhandsforbrug, prestige
Museer	Martin (1994)	Canada	Kulturarv, bevaringsværdi, options-værdi
National TV	Papandrea (1999)	Australien	Nationalstolthed, bedre forståelse for landet og befolkningens livsstil

Kilde: Aabø (2004) "The Value of Public Libraries"

Ved at oversætte den norske analyses resultater til Danmark, finder vi, at en gennemsnitlig dansk husholdning er villig til at betale mellem 1.100 og 1.600 kroner årligt i skat for bibliotekers ydelser. Opskaleres det tal med antallet af danske husholdninger fås de 3-4 mia. kroner.

Af dette samfundsbidrag stammer 40 procent – svarende til mellem 1,2 og 1,6 mia. kroner – direkte fra bibliotekernes kulturelle og sociale effekter.

1.3 Kulturelle bidrag

Fordi danskere både værdsætter selv at læse bøger og værdsætter at andre læser bøger, er den samlede værdi pr. læst bog større end værdien for læseren selv. Men når vi er nede i boghandelen, tager vi kun højde for vores egen værdi, når vi overvejer at købe en bog. Fra et samfundsøkonomisk perspektiv er det et problem, fordi det fører til for få købte og læste bøger – for lidt kultur – i forhold til det samfundsmæssigt optimale.

Eksempelvis vil en bog til 100 kroner ikke blive købt af et individ med en betalingsvillighed på 90 kroner. Hvis resten af Danmark (ikke-brugerne) til sammen værdisætter, at denne bog bliver læst, med mere end 10 kroner, vil det være samfundsmæssigt optimalt, at bogen blev købt og læst.

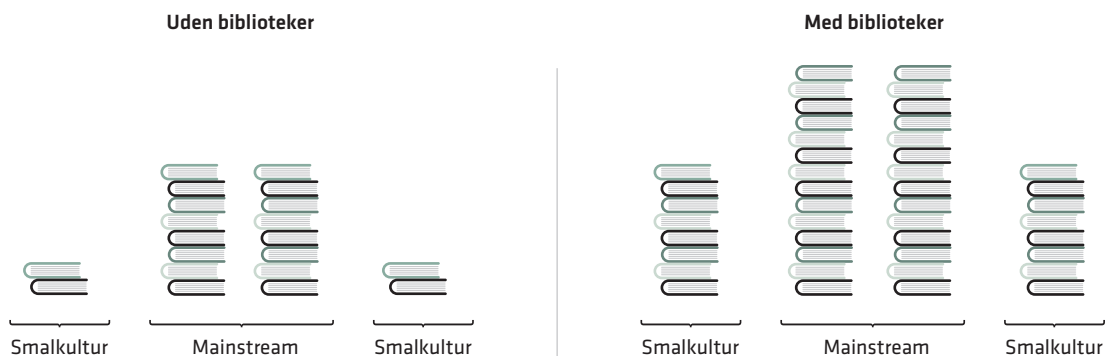
Men resten af Danmark er ikke med hos boghandleren og kan derfor ikke eksekvere deres betalingsvillighed. Derfor vil der i et hypotetisk Danmark uden biblioteker blive købt og læst for få bøger i forhold til det samfundsmæssigt optimale.

I økonomiske termer betyder det, at biblioteket – med dets gratis udlån – løser markedsfejlen, der opstår i et ureguleret marked. Markedsfejlen opstår idet et privat bogmarked ikke understøtter ikke-brugernes betalingsvillighed. Men det gør bibliotekerne ved at levere 'gratis kultur'.

Ovenfor så vi, at ikke-brugere forklarer deres betalingsvillighed, ved at pege på bibliotekernes rolle som formidler af kultur og viden og som beskytter af kulturarven. En lavpraktisk fortolkning af disse udsagn lyder, at værdien i høj grad stammer fra *mængden af kultur* der vides, nydes og udbydes i Danmark. Som ingen anden institution øger biblioteket mængden af kultur i Danmark. Det sker endda på kvalificeret vis; et ekspertudvalg bestemmer hvad der står på hylderne, så resultatet bliver et balanceret udvalg af mainstream og mere smalkulturelle tilbud. I denne kontekst skal smal kultur forstås som resultatet af en professionel kulturudvælgelse.

Det betyder, at et Danmark uden biblioteker vil være et mere kulturfattigt Danmark. Den pointe har vi forsøgt at illustrere i Figur 4, hvor bøger repræsenterer *kultur* og højden på bogstaben repræsenterer *mængden*.

Figur 4 Kulturudbud i Danmark med og uden biblioteker

Kilde: Copenhagen Economics

1.4 Sociale bidrag

Biblioteket som mødested spiller en betydelig rolle, ved at udligne mulighederne for at være en aktiv borger på tværs af sociale og økonomiske forskelle³. Det er illustreret ved en positiv sammenhæng mellem lav indkomst og lav uddannelse og brug af biblioteket som mødested, hvilket flere studier finder.

Konkret gælder det, at gruppen af nydanskere oftere bruger biblioteket end befolkningen som helhed. Faktisk besøger 36 procent af nydanskerne bibliotekerne mindst én dag om måneden eller oftere, mens det samme gælder for 25 procent af den samlede befolkning. Det svarer til en besøgsgrad næsten halvanden gang så stor. Disse tal er fra 2012, og samme tendens var gældende i 2004⁴. Det virker altså som et robust resultat.

Et tilsvarende billede tegner sig i andre skandinaviske lande, hvor individer med anden kulturel og sproglig baggrund anvender biblioteket på flere måder end resten af befolkninge⁵.

Omvendt benytter nydanskere i mindre omfang kunst- og kulturtilbud som teater, museer og koncerter. Blandt kulturinstitutionerne er bibliotekerne altså særlig gode til at tiltrække nydanskere.

De primære årsager til nydanskernes højere biblioteksanvendelse er ikke lån af bøger, musik eller lydbøger. Det er heller ikke foredrag og musikarrangementer. På alle disse områder er nydanskerne faktisk mindre aktive end den resterende del af befolkningen. Årsagen til den større besøghyppighed er derimod primært drevet af to forhold: Brugen af bibliotekets faciliteter, såsom aviser, kopimaskiner og pc'er, og 'andre ting', såsom at komme, fordi det er et rart sted at være og i forbindelse med møder. Seks procent angiver årsagen 'kommer for at mødes med andre' (fx i cafe og til sociale arrangementer), hvilket er dobbelt så mange som for resten af befolkningen⁶.

Selvom det bestemt ikke er den eneste årsag til besøg, er der noget der tyder på, at biblioteket har en tiltrækningskraft som følge af at være et trygt og inkluderende rum. Det gælder især nydanskere og nok i højere grad den del af befolkningen med lav indkomst og lav uddannelse. Derved skaber biblioteket altså sammenhængskraft ved, at fremme integration og give plads til de dårligst stillede. Samtidig understøtter ovenstående sammenhænge et behov for biblioteket som fysisk rum og mødested, som ikke kan opgøres i udlånte bøger. Det bekræfter et konstant besøgstal trods fald i udlån jf. Figur 5.

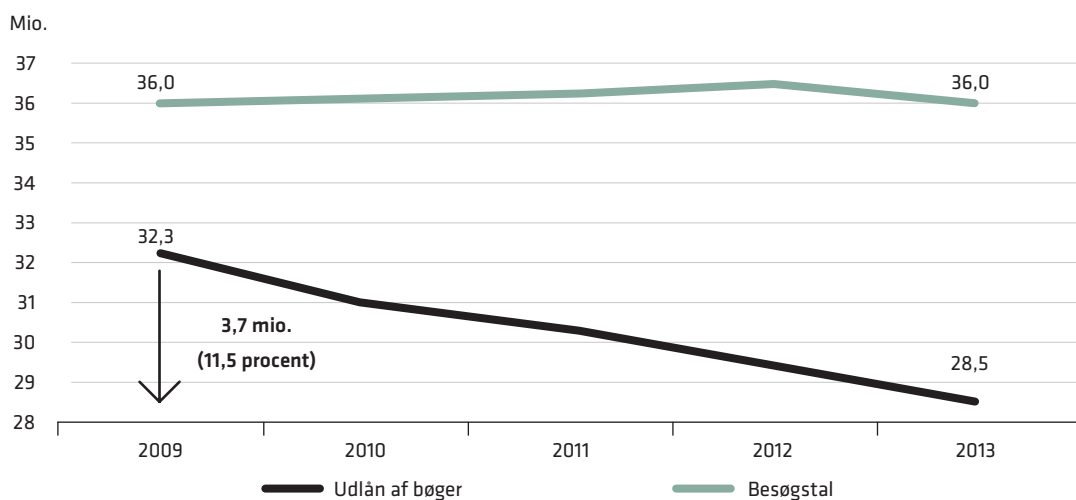
3 Aabø, S., Audunson, R. & Vårheim, A. (2010) "How do public libraries function as meeting places?"

4 Kulturministeriet (2012) "Danskernes kulturvaner"

5 Hvenegaard Rasmussen og Høirup (2000) "Kulturinstitutionernes bidrag til det kulturelt mangfoldige Danmark: en undersøgelse af kunst- og kulturformidlingsinstitutioners tilbud til og inddragelse af de etniske minoriteter"

6 Kulturministeriet (2012) "Danskernes kulturvaner"

Figur 5 Antal besøg og udlånte bøger

Kilde: Danmarks Statistik

Lokalbefolkningen i Oslo – både brugere og ikke-brugere – lægger i et fokusgruppeinterview vægt på bibliotekets rolle som mødeplads, som integrationsarena, som samhørighedsfremmende og som stedsudvikler, der kan bidrage til at udvikle den lokale identitet⁷.

I et litteraturstudie af bibliotekets rolle i skabelsen af social kapital konkluderes det, at der er stor tillid til biblioteket som samfundsmæssig institution, samt at biblioteket udgør et unikt mødested for alle, og at biblioteket spiller en betydelig rolle i dannelsen af social kapital – både for den enkelte medborger, mere kollektivt, institutionelt og på områdeniveau⁸.

I et citat fra en engelsk undersøgelse lyder det: *"Selvom en bruger ikke nødvendigvis snakker med nogen under et biblioteksbesøg, kan følelsen af fællesskab stadig være stærk, og opbygge en fornemmelse af solidaritet og det at høre hjemme"*⁹.

1.5 Opsummering

Med dets mange kulturtilbud og sociale arrangementer løfter biblioteket en betydelig opgave på kultur- og socialområdet. Vi har i dette kapitel karakteriseret effekterne fra et økonomisk perspektiv.

Samlet finder vi, at bibliotekerne bidrager med hvad der svarer til 3-4 mia. kroner fra sociale og kulturelle effekter. Denne værdi afspejler ikke kun folks egen mulighed for at anvende bibliotekets ydelser, men også værdien fra ikke-brugeres og folks generelle opfattelse af bibliotekernes kulturelle og sociale værdi for samfundet.

⁷ Audunson and Aabø (2013) "Biblioteket som motor i å skabe lokalsamfund med sammenhengskraft i en flerkulturell storbykontekst"

⁸ Nagel Delica (2013) "Biblioteker og social kapital"

⁹ Goulding (2005) "A community forum: UK public libraries as meeting places"

2 Uddannelsesbidrag

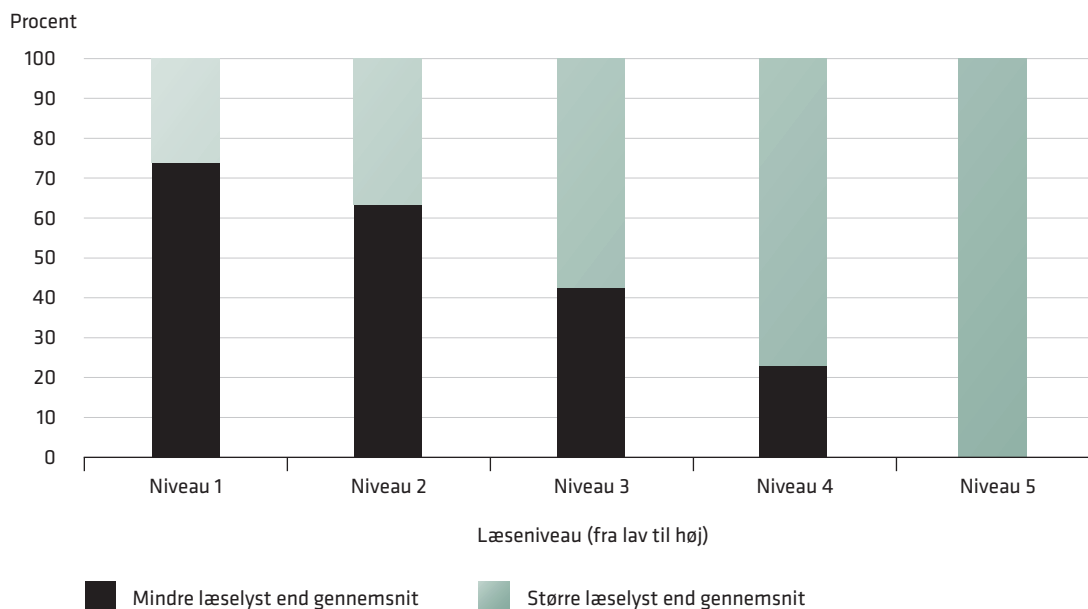
I dette kapitel adresserer vi folkebibliotekets samfundsøkonomiske bidrag fra øget uddannelsesniveau.

2.1 Læsefærdigheder

Børn der læser i deres fritid er dygtigere læsere end børn, der aldrig læser i deres fritid. Sammenhængen er markant og veldokumenteret i PISA-undersøgelser i både Danmark, Norden og OECD-landene generelt¹⁰. PISA-testen måler børns læsefærdigheder på en skala fra 0-1.000 point, som placerer børnene på forskellige læseniveauer.

PISA-undersøgelsen viser, at danske elever med stor læselyst læser betydeligt bedre end danske elever med lille læselyst, jf. Figur 6. Størstedelen af de elever der scorer lavest på læseskalaen – læseniveau 1 og 2 – er elever med mindre læselyst end gennemsnittet. Omvendt er størstedelen af de elever der scorer højest – læseniveau 4, 5 og 6 – elever med større læselyst end gennemsnittet. Blandt de elever der scorer allerhøjest – læseniveau 5 og 6 – findes ikke én elev med læselyst under gennemsnittet.

Figur 6 Sammenhæng mellem læselyst og læsevner

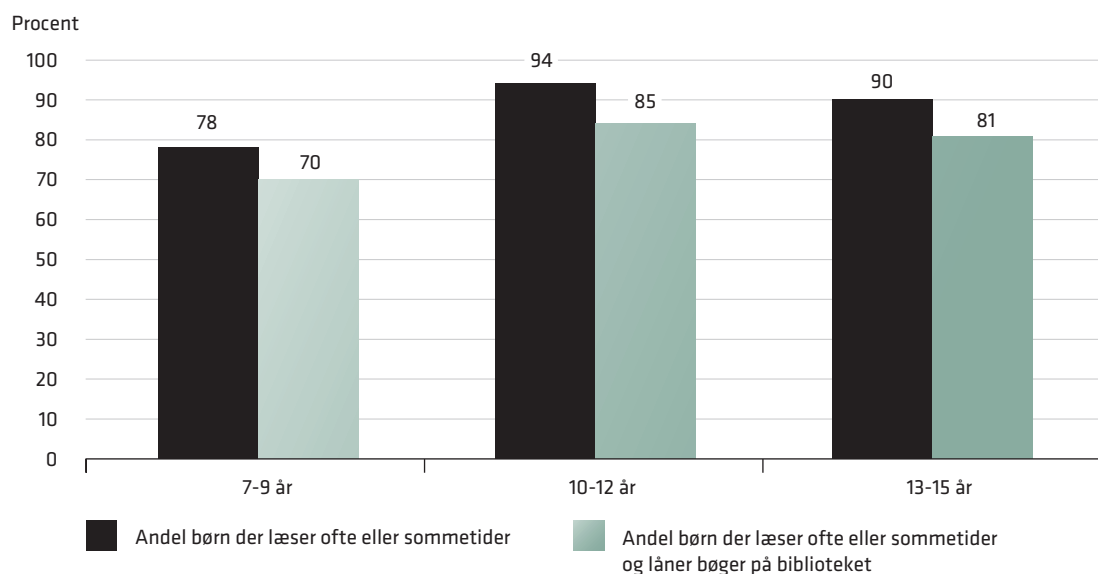
Note: Niveau 1 dækker over niveau 1 a og under. Niveau 5 inkluderer også Niveau 6, som dog udgør under en procent af eleverne.
 Kilde: PISA (2009) "Danske unge i en international sammenligning"

¹⁰ PISA (2009) "Danske unge i en international sammenligning"

Elever der læser minimum en halv time om dagen scorer i gennemsnit 47 point højere end elever, der ikke læser i deres fritid (hhv. 512 og 465 point). Denne forskel i læsefærdigheder er statistisk signifikant og afspejler, at fritidslæsning hænger tæt sammen med en væsentlig forbedring af børns læseevner.

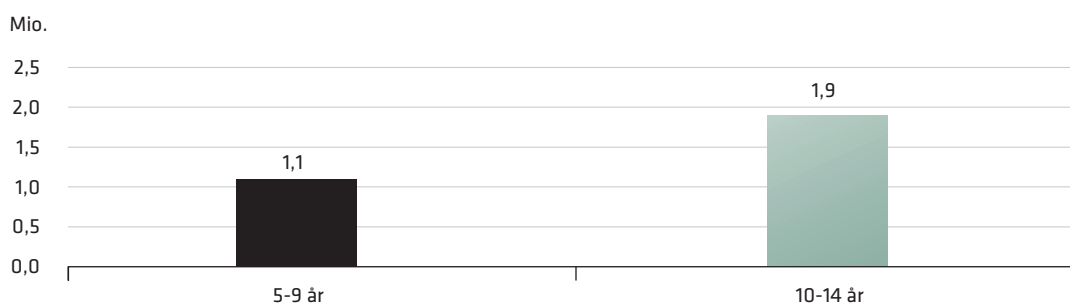
Biblioteker står for en væsentlig del af denne fritidslæsning. I Danmark læser langt de fleste børn ofte eller sommetider. Og langt størstedelen af de børn, låner bøger på biblioteket, jf. Figur 7. På landsplan svarer det til, at 470.000 læseaktive børn i alderen 7-15 år hvert år får læsestof fra biblioteket.

Figur 7 Læseglade børn låner bøger på biblioteket

Kilde: Copenhagen Economics baseret på "Danskernes kultur- og fritidsaktiviteter 2004 og 2012"

Bibliotekernes udlån af bøger til børn er således, et væsentligt bidrag til børns fritidslæsning. Tal fra Danmarks Statistik viser, at de 5-9-årige lånte over 1 mio. biblioteks-bøger i 2013, mens de 10-14-årige lånte knap 2 mio. bøger, jf. Figur 8. Det svarer til, at 5-9 årige i gennemsnit låner 3 biblioteks-bøger om året, og tilsvarende 6 bøger for de 10-14 årige. Dette er en gennemsnitsbetragtning som inkluderer alle børn i aldersgruppen. Der vil således være nogle som aldrig låner bøger på biblioteket, og nogle børn som låner langt over 3-6 bøger om året.

Figur 8 Bibliotekernes udlån til børn

Kilde: Danmarks Statistik

Spørger man danskerne selv er der ingen tvivl om, at de tillægger biblioteket en betydning for udviklingen af deres læsevne og sandsynligheden for at gennemføre en uddannelse, jf. Boks 1.

Boks 1 Befolkningen tillægger bibliotekerne stor betydning

Danmarks befolkning mener selv, at bibliotekerne spiller en vigtig rolle i at give børn og voksne læsefærdigheder samt hjælper dem til at gennemføre en uddannelse.

Dette er blevet påvist i adskillige undersøgelser som Moos-Bjerre har foretaget for biblioteksforeningen. Moos-Bjerre har gennemført omfattende kvalitative interviews der påviser at:

- 93 procent af befolkningen vurderer, at biblioteket bidrager til børns læselyst. Herudover mener 76 procent af befolkningen, at biblioteket bidrager positivt til at få folk til at læse generelt og 51 procent har direkte selv oplevet at biblioteket har givet dem lyst til at læse. Dette er særligt udtalt blandt den yngre og ældre del af befolkningen, hvor 58 procent af de 15-19 årige og 64 procent blandt folk over 70 år har oplevet at biblioteket har givet dem læselyst.
- 74 procent af befolkningen mener, at biblioteket har hjulpet dem i skole- eller uddannelsesmæssig henseende og 36 procent af befolkningen vurderer, at biblioteket direkte har haft betydning for gennemførelsen af uddannelsen. Dette er særligt udtalt for folk med en gymnasial, mellemlang eller videregående uddannelse, samt de yngre aldersgrupper hvor 62 procent af de 15-19 årige og 64 procent af de 20-29 årige påpeger, at bibliotekerne har hjulpet dem til at gennemføre skole eller uddannelse.

Kilde: Moos-Bjerre (2014) "Fremtidens Biblioteker" samt Moos-Bjerre (2011) "Rapport Danskernes holdning til biblioteker 2011"

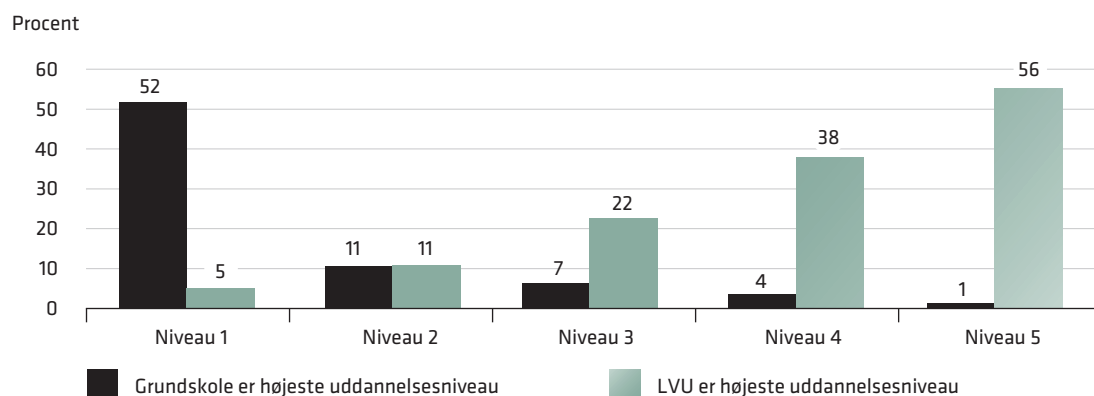
Samlet finder vi altså, at fritidslæsning øger eleveres læsefærdigheder og at biblioteker står for en væsentlig del af denne fritidslæsning. Det betyder, at bibliotekerne bidrager til at øge danske børns læsefærdigheder. Det resultat bygger vi videre på i næste afsnit, hvor vi kigger på netop læsefærdigheder og sammenhængen med uddannelsesniveau.

2.2 Uddannelsesniveau

Gode læsefærdigheder øger sandsynligheden for at gennemføre en uddannelse. Kun 5 procent af de elever med de dårligste læsefærdigheder som 15-årig (niveau 1), var i gang med, eller havde fuldført, en lang videregående uddannelse som 27-årig. Omvendt havde 56 procent af de elever med de bedste læsefærdigheder (niveau 5 og 6) påbegyndt eller fuldført en lang videregående uddannelse som 27-årig, jf. Figur 9.

Ser vi på sandsynligheden for, at have grundskolen som højest fuldførte uddannelse, tegner der sig tydeligt et tilsvarende mønster. Godt halvdelen af de elever der scorer ringest på læseskalaen (niveau 1) stopper under eller lige efter folkeskolen. Kun 1 procent af de, der scorer højest stopper efter folkeskolen.

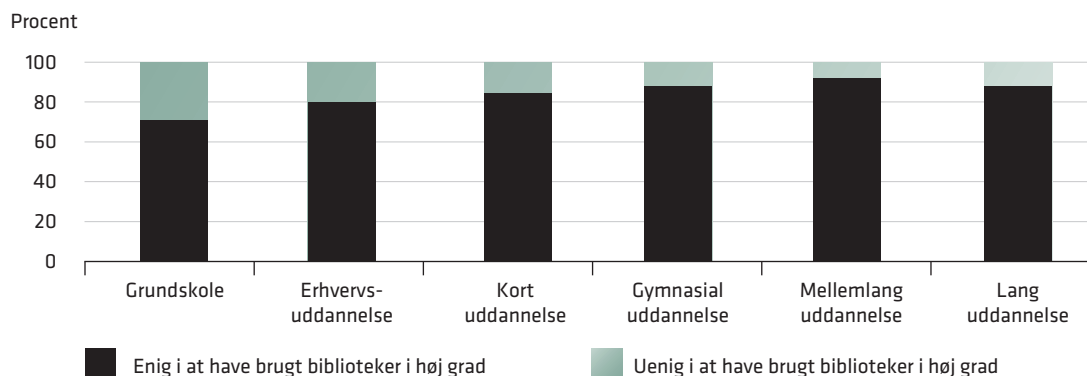
Figur 9 Sammenhæng mellem læsevner og uddannelsesniveau

Note: LVU = Lang videregående uddannelse

Kilde: SFI (2014) "Fra 15 til 27 år - PISA 2000-eleverne i 2011/2012"

Da gode læsefærdigheder til dels stammer fra biblioteket, kan man også forvente en positiv sammenhæng mellem biblioteksbrug som barn og uddannelsesniveau som voksen. Netop denne sammenhæng bekræfter en undersøgelse foretaget af Moos-Bjerre for Tænk tanken Fremtidens Biblioteker "Bibliotekernes uddannelseseffekt": Børn der bruger bibliotekerne har en større sandsynlighed for at gennemføre en uddannelse senere i livet, jf. Figur 10. Blandt danskere med en lang videregående uddannelse er 88 procent enige i, at de i høj grad anvendte biblioteket som børn, mens andelen er 71 procent for de, som kun har gennemført grundskolen.

Figur 10 Benyttelse af biblioteker og uddannelsesniveau

Note: Meget enig og enig er sammenlagt i gruppen enig. Uenig og meget uenig er sammenlagt i gruppen uenig

Kilde: Moos-Bjerre for Tænk tanken Fremtidens Biblioteker: Bibliotekernes uddannelseseffekt (2014)

Med udgangspunkt i resultaterne fra ovenstående figur har Moos-Bjerre i 2014 udført en statistisk analyse, der forsøger at isolere effekten af brug af biblioteker på uddannelsesniveau. For selvom interviews viser en tydelig positiv sammenhæng mellem brug af biblioteker som barn og en højere uddannelse som voksen, betyder det ikke nødvendigvis, at der er en direkte årsagssammenhæng – det kunne være, at de børn, der ofte bruger bibliotekerne kommer fra hjem med højtuddannede forældre, som så er årsagen til at barnet får en højere uddannelse. I analysen kontrollerer Moos-Bjerre netop for forældrenes uddannelse samt individets køn og alder og konkluderer, at biblioteksbrug har en statistisk signifikant positiv effekt på uddannelsesniveauet. Det giver umiddelbart mening, da mere læsning uanset årsag, øger sandsynligheden for at få en længere uddannelse. Konkret finder Moos-Bjerre, at det at være biblioteksbruger som barn øger sandsynligheden for at tage en uddannelse efter folkeskolen med 7-9 procent.

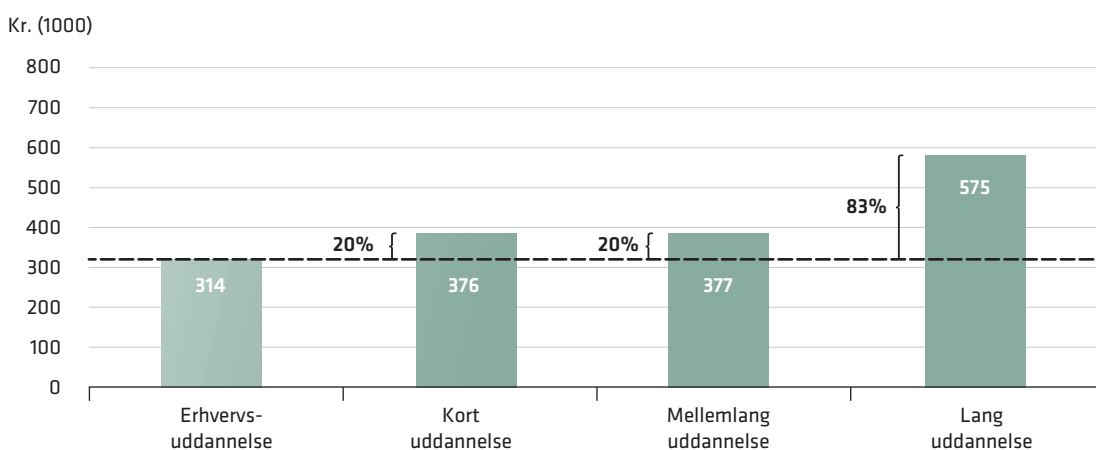
Resultaterne fra Moos-Bjerre giver en vigtig pejling, og understreger, at biblioteker – gennem bidraget til øgede læsefærdigheder – er med til at øge uddannelsesniveauet i Danmark. Og fordi der er kontrolleret for forældrenes uddannelse betyder det, at biblioteker kan være med til at bryde den sociale arv.

2.3 Produktivitet

Høj uddannelse giver et stort samfundsøkonomisk afkast. Årsagen er, at flere højtuddannede betyder flere højproduktive beskæftigede, hvilket fører til en samlet produktivitetstigning i Danmark.

Produktivtetsgevinsten kan anskues gennem lønninger. Højere produktivitet ved vi fører til højere lønninger. Folk med længere uddannelse har i gennemsnit højere lønninger, jf. Figur 11. I gennemsnit tjener en person med lang videregående uddannelse 575.000 kroner årligt, mens en erhvervsuddannet tjener 314.000 kroner årligt. Den højtuddannede tjener altså i gennemsnit 83 procent mere, hvilket afspejler et betydeligt afkast af uddannelse.

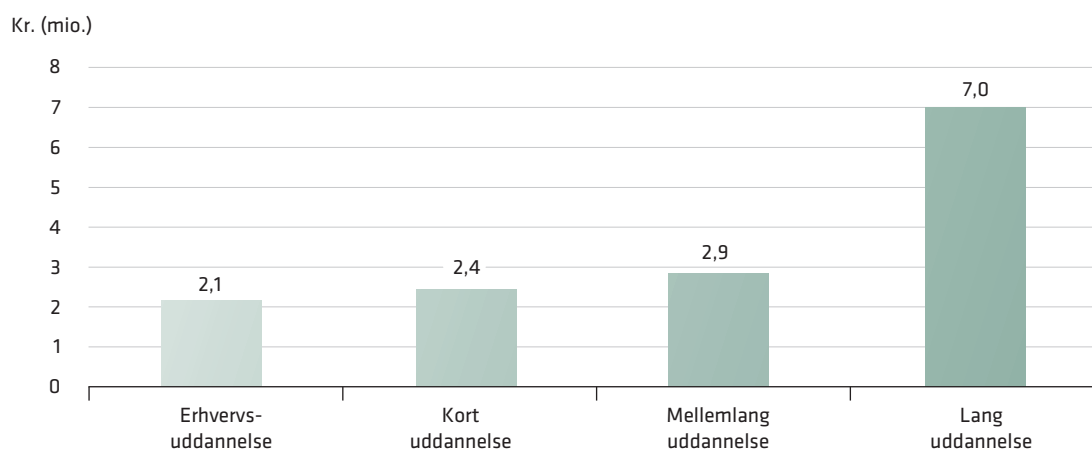
Figur 11 Sammenhængen mellem uddannelse og årsindkomst

Note: Årsløn i 2011
Kilde: Danmarks Statistik

Figur 11 illustrerer en sammenhæng baseret på tal fra Danmarks Statistik. Sammenhængen indikerer en positiv effekt, men en stor del af differencen er også forklaret af evner. I gennemsnit vil dygtige og arbejdsomme individer nemlig tjene mere uanset hvilken uddannelse de har.

I en analyse udført af Arbejderbevægelsens Erhvervsråd isoleres effekten af uddannelse på løn. Dermed opnås den isolerede samfundsøkonomiske effekt fra uddannelse. Analysen viser, et samfundsøkonomisk afkast på 7 mio. kroner set over en livstid for en enkelt person af en lang videregående uddannelse, jf. Figur 12. Til sammenligning er afkastet 2,1 mio. kroner for en erhvervsuddannelse. Begge dele udtrykker merafkastet i forhold til grundskole og viser den store betydning af uddannelse på samfundsøkonomien.

Figur 12 Det samfundsmæssige afkast af uddannelse

Note: Det samfundsmæssige afkast er fundet ved at opveje udgiften til uddannelse med det afkast samfundet får i form af f.eks. skattebetaling, sammenlignet med folk der ikke har anden uddannelse end grundskolen, over et livsforløb.

Kilde: Copenhagen Economics baseret på Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2006)

Ovenstående tal er centrale, når vi skal vurdere bibliotekernes samfundsøkonomiske bidrag. Ved at øge det generelle uddannelsesniveau bidrager bibliotekerne til positive samfundsøkonomiske effekter. I næste afsnit sætter vi kroner og øre på dette bidrag.

2.4 Samfundsøkonomi

Vi har nu etableret tre centrale sammenhænge, som samlet set implicerer, at bibliotekerne skaber samfundsøkonomisk værdi gennem uddannelse:

1. Biblioteker øger børns læsefærdigheder
2. Bedre læsefærdigheder fører til uddannelsesniveau
3. Høje uddannelse resulterer i en større samfundsøkonomisk gevinst

Lægger vi de tre effekter sammen kan vi få et tal for bibliotekernes samfundsøkonomiske effekt gennem uddannelse i kroner og øre. Mens effekt 2 og 3 er kvantificeret i studier og derfor forholdsvis simpel at sætte i beregningsmæssig kontekst, er vi nødt til at foretage en vigtig antagelse i forhold til effekt 1.

En central antagelse er nemlig, præcis hvor stor en andel af fritidslæsningen, der skyldes bibliotekerne. Udfordringen er, at ingen undersøgelser vi kender til har opgjort dette tal. Vi ved, at børn og unge låner mellem 1-2 mio. bøger om året på bibliotekerne baseret på tal fra Danmarks Statistik, jf. Figur 8. Samtidig ved vi fra kulturvaneundersøgelsen, at mellem 78-90 procent af børn og unge sommetider læser i deres fritid, jf. Figur 7. Ideelt set vil vi gerne

vide, hvor meget af denne fritidslæsning, der kommer fra materialer lånt på bibliotekerne eller læsning inspireret af bibliotekerne¹¹.

Den undersøgelse som er tættest på, at indeholde dette tal er Trine Bille m.fl. (2004), der har spurgt de børn og unge der fritidslæser, hvor de får deres bøger fra. Undersøgelsen viser, at 89 procent af de som fritidslæser sommetider låner bøger på biblioteket og 30 procent har forældre som låner bøger på biblioteket til dem, jf. Tabel 2.

Tabel 2 Hvor får børn der fritidslæser deres bøger fra?

Svarmuligheder	Procent
De låner dem på biblioteket	89%
Forældrene låner dem på biblioteket	30%
Låner bøger fra kammerater	22%
Køber selv bøger	48%
Får bøger i gave	82%
Andet	25%

Note: Da respondenterne har haft mulighed for at afkrydse flere svar kategorier er summen over 100%. Respondenterne har svaret på om de sommetider gør en eller flere følgende ting. Aldersgruppen er 7-15 årige
Kilde: Copenhagen Economics baseret på Trine Bille, m.fl. (2004)

Samtidig viser undersøgelsen, at børn får deres bøger flere forskellige steder fra. Ud over biblioteker køber de selv bøger, får bøger i gave og låner dem hos kammerater. Ser man på den andel af svar, der angiver biblioteket som kilde til fritidslæsning, og sætter det i forhold til totalen svarer det til at 40 procent af fritidslæsningen skyldes bibliotekerne.

Beregningen af de 40 procent forudsætter en ensartet kvantitativ fordeling mellem de forskellige svarkategorier. Ligesådan er ikke alle typer af fritidslæsning inkluderet i tabellen. Af begge årsager ligger der en vis usikkerhed i beregningen af de 40 procent. Vi halverer derfor andelen af fritidslæsning der kan henføres til bibliotekerne til 20 procent i den faktiske samfundsøkonomiske beregning. Det vurderer vi er en konservativ antagelse.

PISA (2009) har påvist, at fritidslæsning øger børns læsefærdigheder, og at en væsentlig andel af denne fritidslæsning er fra biblioteksbøger. Baseret på denne forudsætning kan vi udregne effekten af biblioteksdrevet fritidslæsning på uddannelsesniveau ved hjælp af AKF-studiet, der viste at bedre læsefærdigheder øger sandsynligheden for uddannelse. Sammenkobles dette med det samfundsmæssige afkast af uddannelse fås et estimat af, hvor meget bibliotekerne bidrager til uddannelse. Beregningen er forklaret step by step i Boks 2.

11 Fx hvis bibliotekaren anbefaler at læse en hjemmeside e.lign.

Boks 2 Beregning af samfundsøkonomisk effekt

Beregningen step-for-step:

1. Vi tager udgangspunkt i, at fritidslæsning øger OECD eleveres læsefærdigheder med 47 point for de 67 procent der fritidslæser, ifølge en PISA undersøgelse i 2009. I Danmark kan en væsentlig del af denne læsning tilskrives bøger lånt på bibliotekerne. En dansk undersøgelse af børn og unges kulturvaner i 2004¹² viser at mellem 78-94 procent af unge mellem 7-15 år sommetider læser i fritiden. På den baggrund finder vi det rimeligt at antage, at danske unges fritidslæsning er på niveau med OECD's gennemsnit på 67 procent. Dette vurderes at være en konservativ antagelse.
2. Dernæst benytter vi, at AKF har estimeret sammenhængen mellem læsefærdigheder og sandsynligheden for uddannelse. AKF finder at en stigning i læsefærdighederne på 1 point øger sandsynligheden for uddannelse med 0,4 procent.
3. Herefter omregnes sandsynligheden for uddannelse til et beløb i kroner og øre. Dette gøres på baggrund af tal fra AE rådet. AE rådet har påvist, at det samfundsmæssige afkast af uddannelse er minimum 2,1 mio. kroner per person. 2,1 mio. kroner er det samfundsmæssige afkast ved en erhvervsuddannelse, og vi har valgt dette, som et nedre skøn for det gennemsnitlige samfundsmæssige afkast af uddannelse.
4. Ved at sammenkoble alle disse undersøgelser fås en samlet effekt på 2 mia. kroner årligt. Sammenkoblingen består i, at beregne det samfundsøkonomiske bidrag gennem mersandsynligheden for at tage en uddannelse som stammer fra bibliotekerne. Det samfundsøkonomiske bidrag af bibliotekernes uddannelseseffekt for det enkelte individ, forekommer over et helt livsforløb. Bibliotekerne giver hver ungdomsårgang et samfundsmæssigt afkast igennem uddannelseseffekten, og da alle årgange på arbejdsmarkedet har fået dette bidrag fra bibliotekerne, samtidig med at, der hvert år kommer en ny årgang, bliver effekten årlig.

Kilde: Copenhagen Economics

2.5 Opsummering

Samlet finder vi, at bibliotekerne bidrager med 2 mia. kroner årligt gennem produktivtetsgevinster fra højere uddannelse. Bidraget er et resultat af tre på hinanden følgende effekter: For det første bidrager bibliotekerne til at øge børns læsefærdigheder. Dernæst øger bedre læsefærdigheder sandsynligheden for, at tage en uddannelse. Endelig betyder højere uddannelse højere produktivitet og dermed en positiv samfundsøkonomisk effekt. Udregner vi den kvantitative effekt skridt for skridt ender vi med 2 mia. kroner.

¹² Trine Bille, m.fl. (2004) "Danskernes kultur- og fritidsaktiviteter 2004 - med udviklingslinjer tilbage til 1964"

3 Digitaliseringsbidrag

I dette kapitel adresserer vi folkebibliotekets samfundsøkonomiske bidrag til øget digitalisering i samfundet.

3.1 Digitalisering

Der er betydelige samfundsgevinster forbundet med øget digitalisering. Digitalisering giver borgere og virksomheder nye og mere effektive muligheder for at kommunikere med myndigheder og med hinanden. I et økonomisk perspektiv bidrager det overordnet med to positive effekter: Offentlige besparelser og privatøkonomiske gevinster. Gevinsterne er så betydelige, at man i Danmark har oprettet en styrelse, Digitaliseringsstyrelsen, alene med det formål at øge digitaliseringen i samfundet.

De offentlige besparelser kommer af færre administrative omkostninger. Det gælder i særdeleshed personaleomkostninger, men også direkte produktionsomkostninger som fx porto ved forsendelse af fysiske breve. Besparelserne optræder på områder, hvor borgeren, som alternativ til at møde fysisk op på borgerservice, kan anvende digital selvbetjening på borger.dk.

Eksempelvis koster en anmeldelse af flytning op til 30 gange så meget, når borgerne møder op personligt på borgerservice, i forhold til når de betjener sig selv på nettet. Ligesådan koster det 100 kroner for det offentlige at behandle en blanket på papir, mens prisen er 5 kroner, hvis borgeren i stedet har udfyldt en elektronisk blanket.

Digitaliseringsstyrelsen vurderer samlet, at overgangen til e-post og digital kommunikation mellem myndigheder og borgere giver en offentlig besparelse på ca. 1 mia. kroner om året¹³.

Oven i det kommer de privatøkonomiske gevinster i form af tidsbesparelser og færre udgifter for borgere i forbindelse med kommunikation med myndigheder, banker og lignende.

At nå målet om besparelser på 1 mia. kroner om året kræver en betydelig indsats. Mens Digitaliseringsstyrelsen har en målsætning om, at 80 procent af alle henvendelser til myndigheder foregår digitalt i 2015 var andelen imidlertid kun 40 procent i 2012. Hvis målsætningen skal opnås, skal den digitale kommunikation altså fordobles i perioden fra 2012 til 2015. Her spiller bibliotekerne en rolle som digital katalysator.

¹³ Rambøll (2010) "Business Case, Digitalisering af offentlige breve og dokumenter"

3.2 Samfundsøkonomi

Bibliotekerne bidrager til at høste både offentlige besparelser og private gevinster ved øget digitalisering. Gennem kurser i digitale redskaber giver biblioteker borgere mulighed for at træne deres digitale kompetencer. Det letter omstillingen til det digitale samfund.

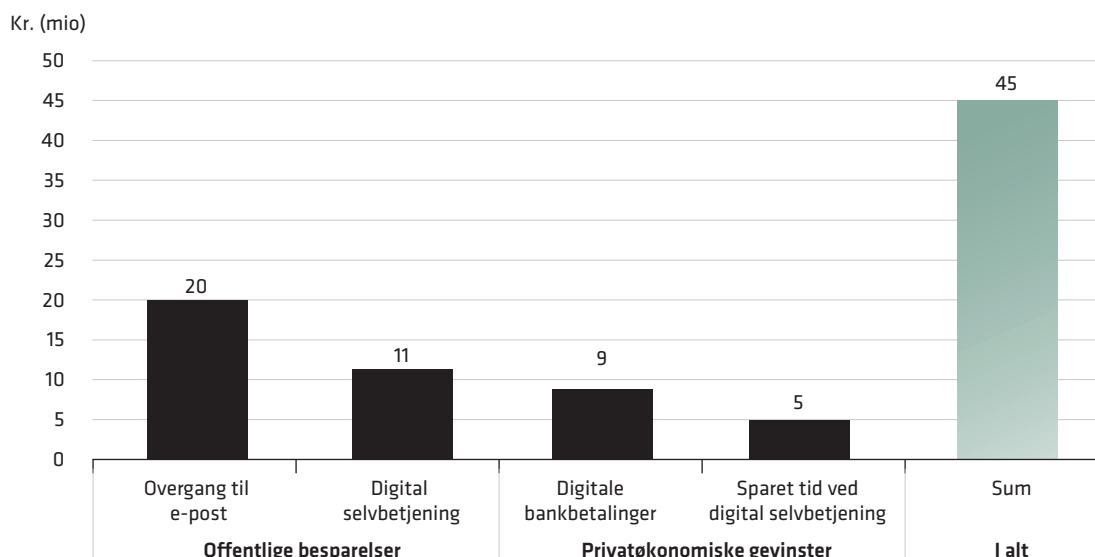
Samlet hjælper bibliotekerne årligt ca. 48.000 borgere til at udvikle nødvendige digitale kompetencer gennem kurser. Det svarer til 1,1 procent af de danske borgere over 18 år¹⁴.

Vi vurderer, at det væsentligste økonomiske bidrag fra biblioteker gennem digitalisering foregår via fire kanaler.

1. Offentlige besparelser ved overgangen til e-post
2. Offentlige besparelser ved digital selvbetjening
3. Privatøkonomiske gevinster ved øget brug af netbank
4. Privatøkonomiske gevinster i form af sparet tid ved digital selvbetjening

Opgør vi effekten af bibliotekernes bidrag til digitalisering gennem disse fire kanaler for 48.000 borgere, der gennemgår kurserne i et enkelt år, finder vi en samlet samfundsøkonomisk værdi på ca. 45 mio. kroner, jf. Figur 13.

Figur 13 Bibliotekernes bidrag til gevinster ved digitalisering

Kilde: Copenhagen Economics baseret på data fra Finansministeriet, Digitaliseringsstyrelsen, Odense Kommune, Randers Kommune, DTU Transport

¹⁴ Copenhagen Economics baseret på data fra Danmarks Statistik, Københavns, Roskilde og Odense Kommuner, data for 2012 og 2013. Beregningen er baseret på faktisk statistik for kursusdeltagelse i de tre kommuner og skaleret til resten af landet på baggrund af data fra Danmarks Statistik.

Samfundsgevinsterne relateret til disse kursister vil imidlertid også eksistere året efter. Ligesom der vil være kursister året før, som året efter stadig har glæde af kurset og dermed bidrager til samfundsværdien. Værdien på de 45 mio. kr. er altså kun et udtryk for den årlige værdi *for én enkelt årgang kursister*, mens den samlede årlige værdi er noget større som følge af denne "sneboldeffekt" fra tidligere kursistkuld.

For at sætte kroner og øre på den samlede årlige værdi, er det nødvendigt at estimere størrelsen af denne sneboldeffekt. Hvis én årgang kursister genererer 45 mio. kr. i værdi i år 1, vil samme årgang i princippet også genere 45 mio. kr. i år 2. Altså 45 mio. kr. i besparelser årligt fra blot én årgang. I år 2 hvor 2 årgange kursister har været i gennem vil besparelsen så løbe op i 90 mio. kr. 135 mio. kr. i år 3 osv.

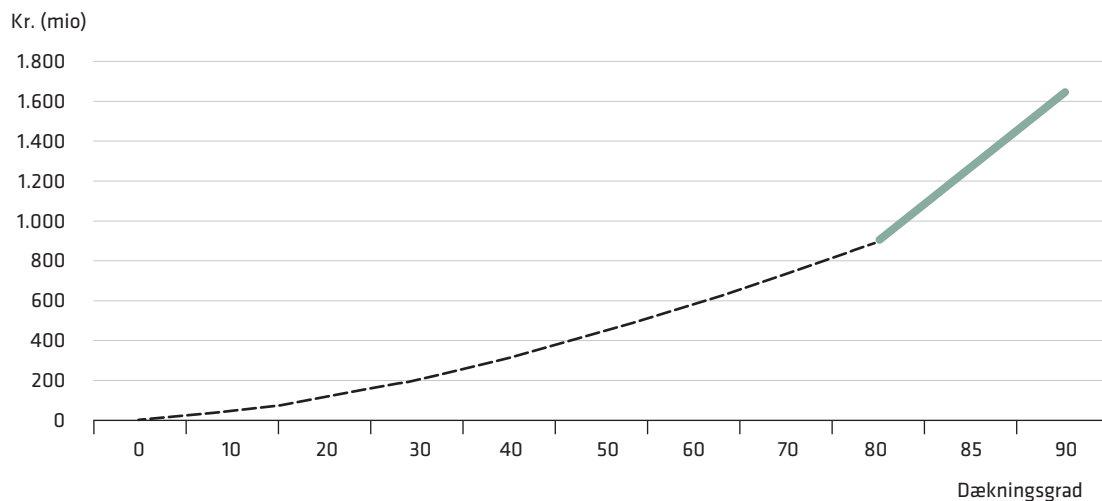
Det forudsætter dog, at sneboldeffekten aldrig dør ud, svarende til at disse kursister aldrig havde lært de samme kompetencer på anden vis. Det er en urealistisk antagelse, da man må formode, at kursisterne på et eller andet tidspunkt vil tillære sig et mål af digitale kompetencer selv uden bibliotekernes kurser, som følge af det generelle fokus på digitalisering i samfundet. Det vil muligvis ske langsommere, end det gør gennem deltagelse på kurserne, hvilket betyder at bibliotekernes bidrag først og fremmest skal ses som en acceleration af den digitale omstilling. Sneboldeffekten vil altså på et givet tidspunkt dø ud.

Der eksisterer ingen evidens for præcis hvor lang tid sneboldeffekten varer. Bibliotekerne begyndte, at udbyde kurser i digitale redskaber og særligt digital selvbetjening, NemID mv. i større omfang i 2011¹⁵. Det betyder, at kurserne har løbet i 3-4 år. Hvis vi antager, at sneboldeffekten varer 3-4 år, svarende til at kursisterne efter 3-4 år alligevel vil have til lært sig kompetencerne, så opnår vi en samlet årlig effekt på ca. 150-200 mio. kr.

Beregningerne til hver af de fire gevinster er baseret på en gennemsnitsbetragtning. Det vil imidlertid typisk være sådan, at de store besparelser opstår, når man flytter de marginale borgere fra et system til et andet, og derfor ikke skal holde væsentlige dele af to systemerne kørende på samme tid. Det betyder, at besparelserne indledningsvist vil være mindre end gennemsnittet og til sidst markant større.

Det fænomen understøttes af Digitaliseringsstyrelsens business case-model for overgangen til digital post. Modellen viser, at besparelserne stiger betydeligt ved høje niveauer af dækningsgraden. At få de sidste 20 procent flyttet giver en samlet besparelse på 1,5 mia. kroner årligt, mens de midterste 20 procent sparer det offentlige for 0,25 mia. kroner. Besparelserne er altså over seks gange større for de sidste 20 procent, jf. Figur 14.

¹⁵ København Kommunes Biblioteker og Roskilde Bibliotekerne. Det skal dog nævnes, at bibliotekerne aktivt har understøttet de offentlige selvbetjeningsløsninger siden borger.dk's start i 2007, og at bibliotekerne har udbudt forskellige IT kurser siden internettet holdt sit indtog i Danmark i sidste halvdel af 1990'erne

Figur 14 Store gevinster ved digitalisering af marginale borgere

Kilde: Copenhagen Economics baseret på Digitaliseringsstyrelsens model til opgørelsen af besparelserne ved digitalisering af post

Hvis bibliotekernes hjælp og kurser netop flytter de marginale borgeres digitale kompetencer, vil bibliotekernes bidrag være større end i vores beregninger. De 45 mio. kroner kan derfor betragtes som et konservativt skøn. Og viser samtidig, at bibliotekerne opnår større samfundsøkonomisk effekt af kurserne jo bedre de formår at tiltrække de borgere der har sværest ved den digitale omstilling.

Herudover er der en række andre årsager til, at vi mener vores skøn for digitaliseringsbidraget er konservativt. Bibliotekerne yder også individuel hjælp til borgere gennem fx IT-caféer samt til virksomheder og foreninger. Andre opgørelser af brugen af bibliotekernes hjælp til digitalisering viser, at der over tid er en betydelig andel af danskerne der har fået hjælp på bibliotekerne. Således svarer 13 procent af de adspurgte i en undersøgelse fra 2014, at de har fået hjælp til at bruge digitale tjenester på bibliotekerne, svarende til ca. til 500.000 borgere¹⁶. Derudover er der, over de seneste to år ydet hjælp til virksomheder og foreninger ca. 15.000 gange. Disse bidrag er ikke værdisat i denne rapport.

I det følgende beskriver vi beregningen af hver af de fire gevinster i detaljer.

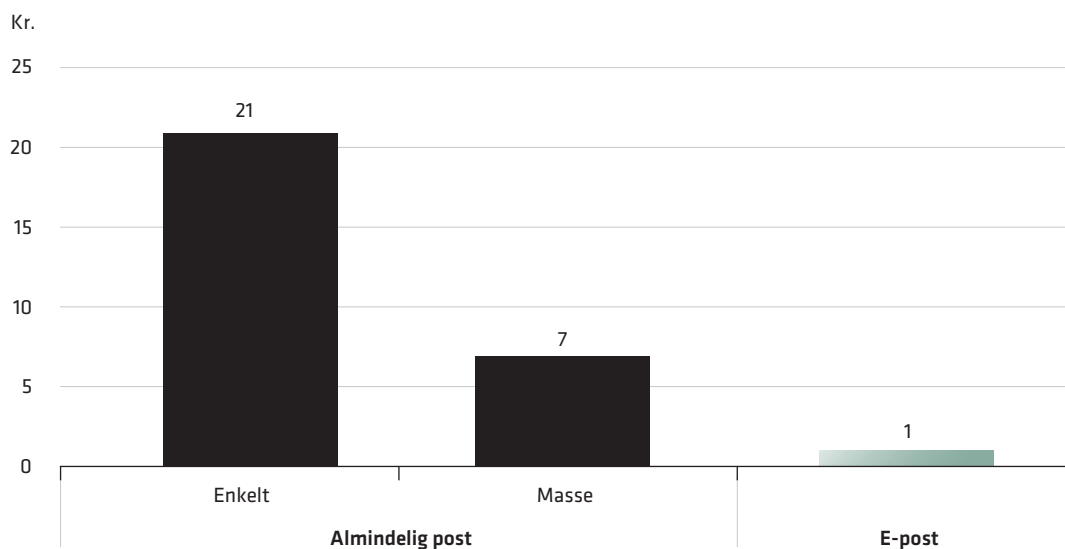
1. Offentlige besparelser ved overgangen til e-post

I Danmark sender offentlige myndigheder årligt 126 mio. breve til borgere og virksomheder¹⁷. Finansministeriet har vurderet, at myndigheder i gennemsnit kan spare ca. 6 kroner pr. masseforsendelse og ca. 20 kroner pr. enkeltforsendelse ved overgang til digital post, jf. Figur 15.

¹⁶ Moos-Bjerre Analyse (2014) - Danmarks Biblioteksforenings opinionsmåling 2014

¹⁷ Digitaliseringsstyrelsen

Figur 15 Omkostninger ved almindelig post vs. e-post

Kilde: Copenhagen Economics baseret på data fra Digitaliseringsstyrelsen

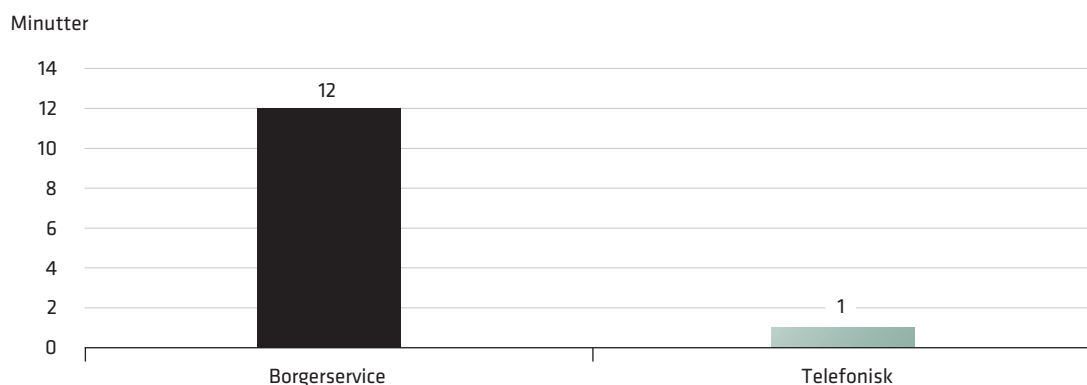
Besparselsen ved e-post indtræder kun, hvis borgere gnidningsfrit er i stand til at overgå til digital post. Behov for ekstra assistance, såsom telefonisk hjælp, vil udhule besparingspotentialet.

Ca. 1,1 procent af befolkningen, svarende til 48.000 borgere, får årligt hjælp til udvikling af digitale kompetencer gennem bibliotekerne. Bibliotekernes bidrag til offentlige besparelser ved overgangen til e-post kan dermed udregnes til at være ca. 20 mio. kroner.

2. Offentlige besparelser ved digital selvbetjening

Bibliotekernes kurser i digitale kompetencer betyder, at borgere skal have færre interaktioner med myndigheder (telefonisk og borgerservice). Heri ligger også en besparelse for det offentlige.

Traditionel borgerkontakt er tidskrævende. Betjening af fysiske besøg og telefonisk kontakt med borgerservice tager i gennemsnit henholdsvis 12 minutter og 0,43 sekunder, jf. Figur 16. Ved at hjælpe 48.000 borgere årligt er bibliotekerne med til, at reducere både antallet af betjening og den gennemsnitlige betjeningstid.

Figur 16 Medarbejder tidsforbrug ved betjening af borgere

Kilde: Odense og Roskilde Kommune

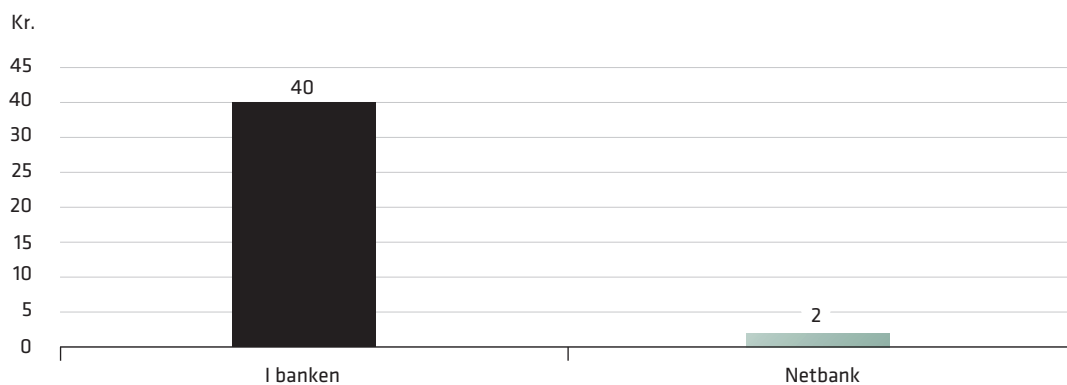
Vi beregner effekten af, at der gennemsnitligt reduceres tre fysiske besøg om året for hver af de borgere, der har fået hjælp. Vi antager, at borgerne stadig vil have behov for én telefonisk kontakt med borgerservice. Det svarer til en besparelse på ca. 29.000 timer af medarbejdernes tid. Det er et konservativt skøn, idet danske borgere, der ikke bruger digitale løsninger, kan forventes at have markant mere kontakt med det offentlige end tre fysiske besøg og én telefonisk kontakt. Omregnet ved standard timepriser svarer det til, at bibliotekerne bidrager med ca. 11 mio. kroner gennem offentlige besparelser ved digital selvbetjening.

3. Privatøkonomiske gevinster ved øget brug af netbank

I 2012 blev 30 procent af alle indbetalingskort betalt på enten posthuse eller i banker¹⁸. I gennemsnit koster betalinger i banken 40 kroner, mens betalinger digitalt kun koster 2 kroner, jf. Figur 17. Med opkvalificeringen af digitale kompetencer er biblioteker med til at reducere antallet af betalinger med indbetalingskort og giver dermed et direkte bidrag til privatøkonomiske gevinster.

18 SAS (2012)

Figur 17 Pris ved betaling af indbetalingskort

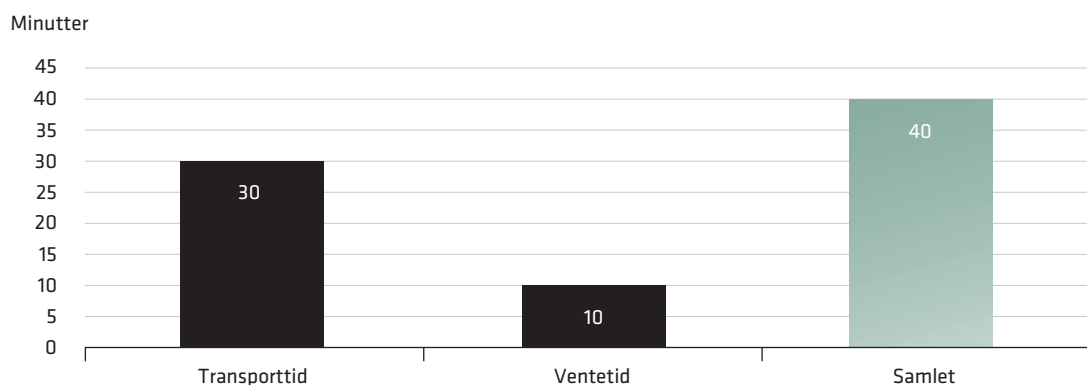
Kilde: Danske Bank

Hvis bibliotekernes hjælp til digital selvbetjening reducerer antallet af fysiske indbetalinger for de borgere der har fået hjælp, svarende til, at de betaler som en gennemsnitlig borger (70 procent digitale indbetalinger) vil det medføre et fald i betalinger på et posthus eller bank med yderligere 0,7 procentpoint. Det svarer til, at borgere betaler ca. 270.000 færre indbetalingskort på posthuse eller i banker. Det betyder, at hver person der har været på bibliotekernes digitale kurser, i gennemsnit betaler seks indbetalingskort færre ved kassen i banker eller posthuse. Den samlede besparelse for de omfattede personer er dermed 9 mio. kroner i et enkelt år.

Der er i denne beregning ikke taget højde for tidsbesparelser forbundet med betalinger i netbank, hvilket betyder at estimatet sandsynligvis er et underkants skøn.

4. Privatøkonomiske gevinster i form af sparet tid ved digital selvbetjening

En væsentlig gevinst ved digital selvbetjening er den komfort der er for borgere ved, at de kan ordne informationsudveksling med myndigheder hjemmefra. Når borgere betjener sig selv online, eller betaler regninger via netbank i stedet for på posthus eller i bank, sparer de – i tillæg til direkte udgifter – tid. Dels i form af transport, dels i form af ventetid, jf. Figur 18.

Figur 18 Tidsbesparelse ved besøg på borger.dk

Kilde: Copenhagen Economics baseret på data fra Odense Kommune, Roskilde Kommune, Randers Kommune og DTU Transport

Med udgangspunkt i de 48.000 danskere der får hjælp til digital selvbetjening årligt, har vi opgjort tidsbesparelserne fra vente- og betjeningstid på borgerservice og i telefon, samt transport til borgerservice. Vi antager, at der for de pågældende borgere stadig vil være behov for ét fysisk besøg om året, da ikke alle services er digitaliseret. Samlet finder vi, at den gennemsnitlige tidsbesparelse er 80 minutter pr. person om året, for hver af de 48.000 borgere. Omregnes det til et samlet tal i kroner og øre, svarer det til en privatøkonomisk gevinst på ca. 5 mio. kroner.

3.3 Opsummering

Bibliotekerne hjælper årligt ca. 48.000 borgere med at forbedre deres digitale kompetencer gennem kursusdeltagelse. Det accelererer og smidiggør omstillingen til et mere digitalt samfund, som resulterer i en nemmere og mere effektiv kommunikation mellem borgere og myndigheder.

Samlet finder vi, at bibliotekerne skaber værdi for 150-200 mio. kroner årligt ved deres bidrag til den digitale omstilling. Det bidrag kommer fra fire effekter: Offentlige besparelser ved overgangen til e-post, offentlige besparelser ved digital selvbetjening, privatøkonomiske gevinster ved øget brug af netbank og privatøkonomiske gevinster i form af sparet tid ved digital selvbetjening.

Vi vurderer, at dette estimat er konservativt. Udover selve deltagelsen på kurser yder bibliotekerne også individuel hjælp til både borgere og virksomheder. Dette vil trække i retning af et højere bidrag fra øget digitalisering.

4 Fremtidige bidrag?

I de foregående kapitler har vi sat tal på en række konkrete – og forventede – samfundsøkonomiske effekter af bibliotekerne. I forbindelse med de analyser og beregninger faldt vi imidlertid over en række effekter, der kom lidt uventet, som er svære at sætte tal på, men som ikke desto mindre kan være betydelige.

4.1 Informationsarkitektur

I dagens digitale samfund, hvor uoverskuelige mængder af information er til rådighed bygger en række nye og succesfulde forretningsmodeller på evnen til at finde frem til den helt rigtige information. Eksempler er Facebook, Amazon og Nemlig.com, der optimerer kundetilbud baseret på viden om tidligere købsmønstre. 'Big data' bliver det ofte kaldt, når man referer til den værdiskabelse som viden om fx forbrugsmønstre baseret på store mængder data kan give anledning til.

I ndsamling, struktur og overblik over al den information er helt centrale ord i den kontekst og er på mange måder kernekompetencer hos bibliotekarer.

Boks 3 Strukturering af information bliver vigtigere

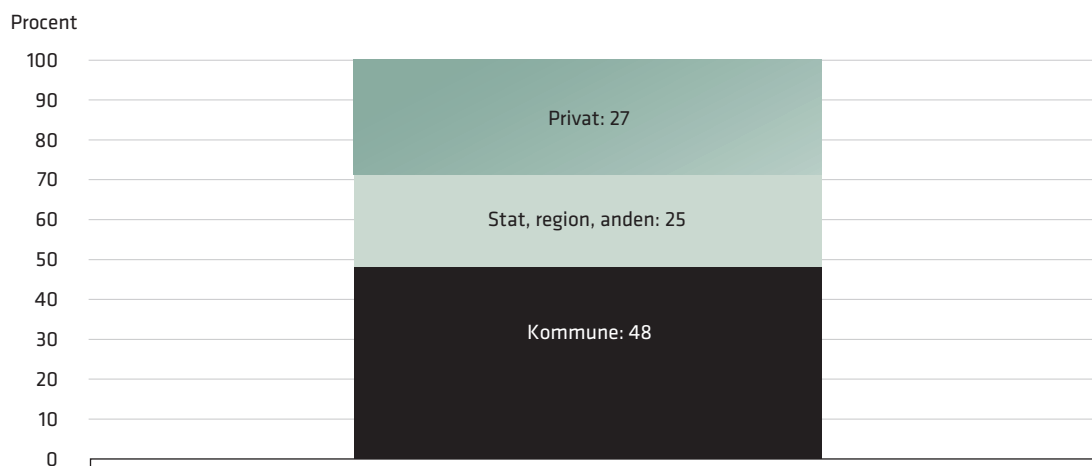
"Every two days now the human race creates as much information as we did from the dawn of civilisation until 2003. That's about five exobytes of data a day, for those of you keeping score. The challenge becomes, not finding that scarce plant growing in the desert, but finding a specific plant growing in a jungle. We are going to need help navigating that information to find the thing we actually need."

Eric Schmidt, tidligere CEO i Google

Kilde: The Guardian (2013)

Bibliotekarer har i dag stærke kompetencer i forhold til strukturering af information, system design, opbygning af databaser og design af søgemaskine funktioner. Det viser sig fx ved at private virksomheder i høj grad ansætter uddannede bibliotekarer til at udføre disse typer af opgaver, se eksempler på næste side. Faktisk bliver 27 procent af de bibliotekaruddannede ansat i private virksomheder, jf. Figur 19.

Figur 19 Fordeling af beskæftigelse for nyuddannede bibliotekarer på sektorer

Kilde: Københavns Universitet, Data fra dimittendundersøgelsen 2013 for Det Informationsvidenskabelige Akademi (IVA)

Boks 4 Potentialet i bibliotekarernes stærke kompetencer i informationsarkitektur høstes i private virksomheder

Novo Nordisk

Novo Nordisk har blandt andet bibliotekarer ansat til at arbejde med "Competitive Information", hvor bibliotekarer arbejder sammen med naturvidenskabelige analytikere om at være opdaterede på og have let adgang til information om konkurrenters produktudvikling.

Bibliotekarerne anvender deres kompetencer til at sikre højeste kvalitet og troværdighed af den information de indhenter om konkurrenters udvikling af nye lægemidler og produkter. Desuden sørger de for at viden om konkurrenters udvikling af nye lægemidler er struktureret og let at søge i for videnskabelige analytikere.

Herning Bibliotek/Infogate

Infogate er en selvstændig enhed forankret i Herning Kommune, der bliver hyret af virksomheder til at hjælpe med informationssøgning. Bibliotekarerne skaber værdi for virksomheder ved at udnytte en kernekompetence hos bibliotekarer. Næmlig en struktureret tilgang til informationssøgning.

Infogate hjælper på denne måde deres kunder med at sikre en høj effektivitet og kvalitet i tilvejebringelsen af information. Infogate hjælper blandt andet virksomheder der søger information om eksportmarkeder, men også ved opstart af nye projekter i kommunale forvaltninger.

Devoteam

Devoteam leverer IT-løsninger til private virksomheder og offentlige institutioner, og ansætter bibliotekarer til at håndtere kunders udfordringer i forhold til information management.

Det drejer sig blandt andet om informationsstrategier, elektronisk sags- og dokumenthåndtering, records management, opbygning af databaser med de rigtige kategorier og implementering af søgemaskinefunktioner der sikre høj kvalitet af information og at det rigtige materiale kan findes frem effektivt når der brug for det.

Kilde: Interview med bibliotekarer ansat i de tre organisationer

Er der et yderligere potentiale i disse kompetencer?

Traditionelt har bibliotekerne fungeret som vidensbank, hvor borgere kunne få adgang til viden og kultur, og dermed brugt disse kompetencer til, at strukturere informationen fysisk på biblioteker. Med opblomstringen af internettet har bibliotekerne også opbygget digitale vidensbanker. Spørgsmålet er, om der med hastigt stigende mængder af information ligger et uudnyttet potentiale i nye services som bibliotekerne kunne tilbyde borgerere, virksomheder og offentlige institutioner? Nye services kunne fx være informationssøgninger for kommunale forvaltninger og undervisning af skoleelever og studerende i effektiv informationssøgning.

Dette ses så småt rundt omkring i landet blandt andet på Gentofte, Fredensborg og Aarhus bibliotekerne, men kan helt givet optimeres og professionaliseres, jf. Boks 5.

Boks 5 Eksempler på undervisningsforløb for skoleelever

Fredensborg Bibliotekerne – Mediekompetence og information literacy på skemaet

Fredensborg bibliotekerne sætter fokus på digitale kompetencer for udskolingen gennem et undervisningsforløb, der sætter eleverne i stand til, at håndtere forskellige digitale platforme og medier på en sikker og hensigtsmæssig måde. Projektet er et samarbejde mellem alle kommunens skoler og folkebibliotekerne og Skolen i Virkeligheden. Udviklingsarbejdet er sket i et tæt samarbejde mellem folke- og skolebibliotekarer. Der er udviklet en helhedsindsats med tre spor; undervisningsforløb for eleverne, undervisning af lærer og udarbejdelse af undervisningsmateriale, som lærerne kan gøre brug af i deres undervisning med fokus på informationssøgning og kildekritik. Undervisningen til eleverne varetages af både lærere, skole- og folkebibliotekarer.

Lokalbibliotekerne i Aarhus Kommune – Undervisnings- og læringsforløb

Projektet består af fire forskellige undervisningsforløb for skoleklasser. Det første forløb er en introduktion til informationssøgning for folkeskolernes 8. klasser. Eleverne får kendskab til bibliotekets databaser og introduceres til forskellige søgeteknikker. Gennem praktisk hands-on undervisning finder eleverne artikler i forskellige databaser og introduceres til kildekritik.

Det andet forløb er biblioteksorientering for skolernes 5. klasser. Eleverne præsenteres for bibliotekets tilbud som reference i forbindelse med projekter og fritidsinteresser og som socialt mødested. Eleverne introduceres til bibliotekets fysiske materialer og hjemmesiden. De løser opgaver i biblioteket. Forløbet afsluttes med en introduktion til Palles Gavebod og en book-talk om nyere ungdomsbøger.

Det tredje forløb er en introduktion af e-reolen til folkeskolernes 6. klasser. Eleverne præsenteres for e-reolens skøn- og faglitterære titler, som kan lånes og læses direkte på elevens pc, tablet eller smartphone. Igen er der fokus på "hands on"-undervisning, så eleverne selv får lov at søge i e-reolen.

Det fjerde forløb er for folkeskolernes 2. klasser og giver tips og tricks til den første læsning. Eleverne præsenteres for børnebibliotekets materialer og børnebiblioteket som et socialt mødested. Eleverne introduceres til børnebibliotekets fysiske materialer, bibliotekets opstillingssystem og præsenteres for gode børnebøger.

Kilde: Fredensborg Bibliotekerne og Lokalbibliotekerne i Århus Kommune.

4.2 Den næste Skype

Et kendetegn ved skaberne af nogle af de største IT forretnings succeser er, at de alle som børn har levet sig ind i en fantasifuld verden, hvor gode idéer blev belønnet og alt var muligt. En af kanalerne var bøger.

Bibliotekets karakteristika (åbent, trygt, stille, imødekommende personale) skaber et frirum, hvor børn og voksne kan hengive sig til, de verdener de finder mest interessante. Låne verdenerne med hjem, eller lade dem udspille sig på biblioteket.

Biblioteket har som 'rum' positive dannelses- og opdragelseeffekter. Rammerne er trygge og rummet er neutralt, det er inkluderende og man kan få hjælp efter behov. Alle rum har en stedsidentitet, som påvirker besøgende og på biblioteket er emnefeltet 'viden og dannelse'. Der er en almen accept af bibliotekets rolle og en forståelse af den forventede adfærd. Adfærden er reproducerende – vi ved hvordan, vi skal opføre os, når vi kommer ind på biblioteket. Der er stille-zoner og folk der fordyber sig. Der er andre end dig selv til stede, man skal tage hensyn. Men man føler sig velkommen – selvom det er gratis i penge termer kunne det 'koste' noget på andre områder. Samlet betyder det, at biblioteket – udover at have bøger osv. – er et rum, der danner og opdrager.

Biblioteket kan her igennem give et frirum, hvor fantasi og interesseudvikling som barn kan føre til kreativitet og innovation som stor. Den mulighed for at fordybe sig og specialiserer sig inden for et specifikt emne kan have betydning for udviklingen af fremtidens store forretnings succeser. Det er i hvert fald den historie Malcolm Gladwell fortæller i sin berømte bog "Outliers". Her er tesen, at man for at blive virkelig succesfuld, tidligt i sit liv skal bruge 10.000 timer på at mestre et område og at dette, hvis man er heldig senere viser sig at være et af de vigtigste områder for økonomisk udvikling. Arkeeksemplet i Malcom Gladwells bog er Bill Gates, der brugte en stor del af sin barndom og ungdom på at programmere¹⁹.

Ideen er, at man ikke skal styre *enere*, men i stedet give dem et rum, der giver dem et nyt perspektiv på tilværelsen. Det er netop det bibliotekerne gør, ved at skabe et fysisk rum, hvor "supernørder" har plads til at udvikle deres egenskaber. De bliver ikke sociale tilfælde, men i stedet enere, såsom superprogrammører, der kan udvikle den næste Skype.

¹⁹ Gladwell (2008)

Boks 6 Strukturering af information bliver vigtigere

"I was in China in 2007, at the first party-approved science fiction and fantasy convention in Chinese history. And at one point I took a top official aside and asked him why? SF had been disapproved of for a long time. What had changed? It's simple, he told me. The Chinese were brilliant at making things if other people brought them the plans. But they did not innovate and they did not invent. They did not imagine. So they sent a delegation to the US, to Apple, to Microsoft, to Google, and they asked the people there who were inventing the future about themselves. And they found that all of them had read science fiction when they were boys or girls. Fiction can show you a different world. It can take you somewhere you've never been. Once you've visited other worlds, like those who ate fairy fruit, you can never be entirely content with the world that you grew up in. Discontent is a good thing: discontented people can modify and improve their worlds, leave them better, leave them different."

Neil Gaiman, Science Fiction forfatter

Kilde: Neil Gaiman, Science Fiction forfatter

Samlet set er pointen, at bibliotekerne er med til, at fremme specialisering ved at være et frirum, hvor sindet får ro og tanker frit kan flyde. For andre er det et sted, hvor koncentrationen topper og ideerne spirer.

Mens nogle gennem fiktion vil finde på nye løsninger, vil andre finde, udvikle og dyrke deres interesser. Biblioteket er et frirum, der giver nogle rammer, hvor der er ro til at læse. Denne form for ro kan bidrage til udvikling af kreativitet og innovation, der skaber værdi på mange planer. For individet, for fællesskabet og for samfundet. Gennem familiehygge, teaterstykker og ingeniørløsninger, der giver konkrete økonomiske gevinster.

4.3 Opsummering

Vi har i dette kapitel beskrevet en række interessante effekter og vinkler, hvorigennem bibliotekerne skaber værdi for samfundet. Disse effekter er ikke i sig selv værdisat. Vi mener dog stadig at de er så interessante, at de er værd at tage med i bibliotekernes videre arbejde med, at udvikle deres bidrag til samfundet. Og selvom disse effekter i sig selv ikke er værdisat er de til dels fanget i kapitel ét om de kulturelle og sociale effekter, hvor en del af borgernes værdisætning netop kommer gennem bibliotekernes sociale bidrag.

Litteraturliste

- Aabø (2004) "The Value of Public Libraries"
- Aabø, S., Audunson, R. & Vårheim, A. (2010) "How do public libraries function as meeting places?"
- AE Rådet (2006) "Økonomiske Tendenser 2006", rapport
- AKF (2007) "Læsefærdigheder, Arbejdsmarked og Indkomst", working paper
- Audunson and Aabø (2013) "Biblioteket som motor i å skape lokal samfunn med sammenhengskraft i en flerkulturell storbykon tekst"
- Bille Hansen (1996) "Danskernes værdisætning af Det Kgl. Teater"
- Bille et al. (2004) "Danskernes kultur- og fritidsaktiviteter 2004"
- Gladwell (2008) "Outliers – The Story of Success"
- Goulding (2005) "A community forum: UK public libraries as meeting places"
- Hoglund (1999) "Bibliotekens Värde"
- Hvenegaard Rasmussen og Høirup (2000) "Kulturinstitutionernes bidrag til det kulturelt mangfoldige Danmark: en undersøgelse af kunst- og kulturformidlingsinstitutioners tilbud til og inddragelse af de etniske minoriteter"
- Kerslake and Kinnel (1997) "The social impact of public libraries: A literary review"
- Moos-Bjerre (2014) "Fremtidens Biblioteker"
- Moos-Bjerre (2011) "Danskernes holdning til bibliotekerne 2011"
- Moos-Bjerre for Tænk tanken Fremtidens Biblioteker (2014) "Bibliotekernes uddannelseseffekt"
- Nagel Delica (2013) "Biblioteker og social kapital"
- PISA (2009) "Danske unge i en international sammenligning" Bind 1 – resultatrapport
- Ramböll (2010) "Business Case, Digitalisering af offentlige breve og dokumenter"
- Reppen (1998) "Bruk av folkebibliotek 1998"
- SFI (2014) "Fra 15 til 27 år - PISA 2000-ELEVERNE I 2011/12", rapport
- The Guardian (2013) "Neil Gaiman: Why our future depends on libraries, reading and daydreaming", artikel
- Trine Bille, m.fl. (2004) "Danskernes kultur- og fritidsaktiviteter 2004 – med udviklingslinjer tilbage til 1964", rapport
- Usherwood (2002) "Demonstrating impact through qualitative research"

FOLKE ·
BIBLIOTEKERNES
SAMFUNDS ·
ØKONOMISKE
VÆRDI

FOLKE · FOLKE · FO
TEKBERNIESBERNIESBER
AMFUNSAS · FUNSAS · FU
ONOM · KSONEOM · KSONEOM
VÆRDI VÆRDI VA

Tænk tanken Fremtidens Biblioteker
skaber viden og debat om bibliotekernes rolle
i fremtidens velfærds- og videnssamfund

www.fremtidensbiblioteker.dk